

Univerzita Palackého v Olomouci
Pedagogická fakulta
Katedra primární pedagogiky

Hana Pavlačková

3. ročník – prezenční studium

Obor: Učitelství pro mateřské školy

Rozvoj grafomotoriky u dětí předškolního věku

Bakalářská práce

Vedoucí bakalářské práce: Doc. PhDr. Šmelová Eva Ph.D.

OLOMOUC 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 7.4.2010

.....

Poděkování

Děkuji především doc. PhDr. Evě Šmelové Ph.D. za odborné vedení bakalářské práce, za cenné rady, připomínky i čas, jenž mi věnovala. Dále děkuji dětem z mateřské školy, v níž jsem mohla provést svou diagnostiku, i jejich rodičům, kteří byli ochotni se mnou spolupracovat.

Obsah

ÚVOD	4
I. TEORETICKÁ ČÁST	6
1 CHARAKTERISTIKA DÍTĚTE PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU	7
1.1 Tělesný vývoj	7
1.2 Psychický vývoj	8
1.3 Sociální vývoj.....	10
2 MOTORICKÝ VÝVOJ	12
2.1 Grafomotorika z pohledu terminologie	13
2.2 Rozvoj grafomotoriky	14
2.3 Správné návyky a zásady při psaní a kreslení.....	16
2.4 Poruchy grafomotoriky a psaní	17
2.5 Lateralita.....	18
3 DĚTSKÁ KRESBA A JEJÍ VÝZNAM V DIAGNOSTICE ROZVOJE DÍTĚTE.....	21
3.1 Vývoj dětské kresby	21
3.2 Vývoj kresby lidské postavy	23
II. PRAKTICKÁ ČÁST	25
4 CÍL A METODOLOGIE ŠETŘENÍ.....	26
5 CHARAKTERISTIKA CÍLOVÉ SKUPINY	27
6 ZPRACOVÁNÍ A VYHODNOCENÍ DAT	28
7 SHRnutí VYSLEDKŮ PEDAGOGICKÉ DIAGNOSTIKY A DISKUSE K ŘEŠENÉ PROBLEMATICE	38
ZÁVĚR.....	40
POUŽITÁ LITERATURA A ZDROJE.....	41
SEZNAM PŘÍLOH.....	43

Úvod

„Všechny začátky jsou těžké,“ říká se, a to platí pro každého z nás. Bez nadsázky to platí jistě i pro rozvíjení grafomotoriky u dětí. Neodlučitelnou vlastností dětí je jejich zvědavost, se kterou již po prvním roce života sahají po tužce, uchopují ji do celé dlaně a se širokým úsměvem toporně držíc tento nástroj nového objevování vedou čáry po papíře. Ačkoli je to pro dítě zábavné, může být pro něj náročné naučit se držet tužku správným způsobem a zcela při psaní uvolnit svou ruku. Proto je důležité zachytit pokusy a snahy dítěte o „psaní“ co nejdříve, vyjít mu vstříc a podporovat jej.

Jak ve své knize Počátkové čtení a psaní říká Komenský:

„Prvním a neustálým základem vzdělání je znalost písma; je tedy zřejmo, že se nevyhnutelně musí učit písmu ti, kteří v obecném zájmu mají býti vzdělávání k lidskosti; a že čtení a psaní se musí učit v prvním chlapeckém věku, kdy představitost je ke všemu poddajná jako vosk, a ruka je obratná k vytváření čehokoli.“ (Komenský, 1946, s. 11)

Rozvíjení grafomotoriky u dětí se týká nejen rodičů, ale především učitelek v mateřské škole. Ty pak dbají na správný úchop tužky, správný tvar písmen a na uvolnění ruky a celé horní končetiny dítěte. Proces rozvíjení grafomotoriky má být soustavný, trvalý, systematický a má brát ohled na individuální zvláštnosti a schopnosti dítěte. Nejde totiž jen o rozvoj grafomotoriky samotné, ale týká se to celé dětské osobnosti. Při uvolňování jeho ruky a nácvičku psaní a čtení dochází současně i k rozvoji myšlení, řeči, slovní zásoby, koordinace a spousty dalších schopností a dovedností. Proto je nezbytné, aby každá učitelka v mateřské škole měla co nejvíce znalostí týkající se této problematiky, která zajímá i mě, což je důvod, proč jsem se rozhodla psát bakalářskou práci na toto téma.

Práci člením na dvě části, a to část teoretickou a část praktickou. V teoretické části se budu podrobně zabývat problematikou grafomotoriky, laterality, dále jemnou motorikou a dětskou kresbou. V praktické části pak půjde o aplikaci teorie do praxe, kdy budu v konkrétní mateřské škole pozorovat úroveň grafomotoriky jednotlivých dětí, způsoby jejího rozvoje a vyhraněnost laterality. Ke své práci využiji

metody pozorování, rozhovor s rodiči i s učitelkou MŠ a anamnézu. Veškeré získané informace se pak pokusím vyhodnotit.

Cílem bakalářské práce je zmapovat úroveň grafomotorického rozvoje u dětí ve věku 5-6 let v konkrétní mateřské škole a zjistit, zda odpovídá vývojovým škálám pro daný věk. Přínos spatřuji v doporučeních, která lze učitelkám v této mateřské škole na základě zjištěných informací poskytnout, ale která lze zobecnit i pro jiné mateřské školy.

I. Teoretická část

1 Charakteristika dítěte předškolního věku

Vývoj dítěte je dlouhodobý proces, jež trvá několik vývojových období. Tento proces nezačíná samotným narozením dítěte, ale již jeho početím. Takové vývojové období, kdy se dítě vyvíjí již v matčině děloze, nazýváme *prenatální*. Po něm následuje období *perinatální*, což je vývojové období, jež probíhá během porodu, a poslední je období *postnatální*, které nastává po porodu a trvá již až do konce života. V rámci tohoto období však rozlišujeme několik dalších období, během nichž stále probíhá vývoj dítěte. Období předškolního věku, jímž se chci zabývat, a jímž vývoj stále ještě nekončí, předchází *období novorozence*, jež trvá od narození do 1 měsíce života dítěte, následující období nazýváme *kojenecké* a zahrnuje i období novorozence, trvá tedy od narození do jednoho roku života dítěte. Na něj pak navazuje období *batolete*, trvající od jednoho roku do tří let života dítěte. Již předtím zmíněné období *předškolního věku* pak probíhá od tří zpravidla do šesti let věku dítěte, toto vývojové období není ukončeno jen fyzickým věkem, ale zejména nástupem do první třídy.

Toto období má dva důležité mezníky, jež jsou dány novým sociálním zařazením dítěte, a to vstup do mateřské školy mezi třetím a čtvrtým rokem života, tedy na začátku předškolního období, a na jeho konci je to pak již zmiňovaný nástup do základní školy.

Během tohoto období se mění nejen celá stavba těla dítěte, ale dochází také ke změnám v poznávacích procesech, myšlení, řeči, pohybových dovednostech i v činnostech dítěte. Dítě vyniká touhou podílet se na veškerém dění kolem sebe a své získávané schopnosti chce neustále aplikovat do praxe a zdokonalovat. Jakékoli odlišnosti od normálu mu nevyhovují a samo se snaží zapadnout do kolektivu, tedy ničím nevybočovat z řady.

1. 1 Tělesný vývoj

Tělesná konstituce dítěte se v tomto období mění poměrně znatelně, dítě roste pomaleji než v předchozích letech, pomalu ztrácí svou dětskou buclatost, která

přechází ve štíhlost. V předškolním věku se střídá období první tělesné plnosti (2. až 4. rok) s obdobím první tělesné vytáhlosti (5. až 7. rok).

Klesá klidová tepová frekvence, zmenšuje se relativní velikost hlavy a prodlužují se končetiny, zdokonalují se pohyby dítěte, jež se stávají účelnými a úspornými a dítě se učí sebeobsluže.

Dítě má na začátku předškolního období všechny mléčné zuby, které začínají na konci tohoto období vypadávat a nahrazují se trvalými.

Svalstvo je měkké a formované spíše tukem než svalstvem. Stále pokračuje osifikace kostí, přibližně v šesti letech se pak dokončuje i osifikace zápěstních kůstek, což je důležité pro rozvoj jemné motoriky. Zpevňují se kosti i chrupavky a zlomeniny se v tomto věku objevují jen výjimečně. Dítě je však v období předškolního věku více ohroženo deformací páteře plochou nohou, proto je nezbytné začlenění tělocviku do denního režimu dítěte, což doporučuje i RVP PV, v němž se píše:

„Základem vzdělávacího úsilí pedagoga v oblasti biologické je stimulovat a podporovat růst a nervosvalový vývoj dítěte, podporovat jeho fyzickou pohodu, zlepšovat jeho tělesnou zdatnost i pohybovou a zdravotní kulturu, podporovat rozvoj jeho pohybových i manipulačních dovedností, učít je sebeobslužným dovednostem a vést je ke zdravým životním návykům a postojům“. (Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, 2004, s. 13)

Veškeré tělesné i funkční změny pozitivně působí na motoriku, což se projevuje stoupající pohybovou výkonností. Na konci předškolního věku se dítě dokáže lépe ovládat jak po stránce tělesné, tak po stránce emoční, které se věnuji v následující kapitole.

1. 2 Psychický vývoj

Jakmile se dítě naučí chodit a běhat, umožní mu toto pohybové osamostatnění více volnosti při pohybu a tím i častější kontakty s novým prostředím. Kolem třetího roku života si dítě začne uvědomovat své vlastní „já“ a nastane u něj „období prvního vzdoru“. V tomto období se dítě projevuje velmi viditelně a intenzivně a své projevy

často provází motorickými činnostmi jako je kopání do předmětů, házení věcí na podlahu, strkání do ostatních a podobně. Postupem času vztek i zlost ustupují a jsou stále méně častější, dítě si již umí na něco počkat a nemusí mít všechno hned.

Allen a Marotz uvádějí, že dítě již pozorně poslouchá pohádky, doplňuje je svým komentářem, velmi rádo „čte“ nebo popisuje obrázky a má velmi rádo hádanky a tajemství. (Allen, Marotz, 2005)

Rozšiřuje si slovní zásobu a většinou mluví poměrně srozumitelně. Vágnerová uvádí, že dítě rozvíjí své verbální schopnosti především při komunikaci s dospělými, kdy je napodobují, přesto nepřijímají vše, co slyší, ale zapamatují si jen část sdělení, kterou ihned opakují. Toto napodobené slovní vyjádření pak použije ve svém vlastním slovním projevu. (Vágnerová, 2005)

Čas vnímá pomocí opakujících se dějů, žije přítomností.

Zhruba v pěti letech oplývá dítě velkou sebedůvěrou ve svou sílu a chutí všechno vyzkoušet a prozkoumat, přičemž nepřemýšlí nad hrozícím nebezpečím.

Ke konci předškolního období je schopno říct nejen své jméno, jména sourozenců a věk, ale i bydliště a jména a zaměstnání rodičů.

Vnímání je celistvé, kdy dítě ví, že na židli se dá sedět, ale neví, kolik má nohou, a je spojeno s aktivitou dítěte, zaujme ho především to, co je velké, barevné a nápadné. Je také ovlivněno aktuálním stavem dítěte, pokud je nemocné, nic ho nezajímá.

Paměť převládá spíše mechanická, pozornost je nestálá, postupem času však začíná být stále úmyslnější. Pamatuje si zejména to, co jej zaujalo a udělalo ne něj dojem.

Pro představy dítěte je typický eidetismus, kdy dítě nedokáže rozlišit realitu od fantazie. Poznávání je zaměřeno na nejbližší svět a v něm fungující pravidla. Piaget označuje tuto fázi kognitivního vývoje dle typického způsobu uvažování předškolních dětí jako období názorného, intuitivního myšlení. Myšlení je egocentrické, dominují u něj zrakové vjemy a ještě nerespektuje zákony logiky, takže je nepřesné. Charakteristické jsou pro dítě v tomto věku otázky typu „proč“, mluvíme o tak zvaném *druhém ptacím období*. Často si vytváří vlastní slova a většinou si samo pro sebe komentuje činnost, kterou právě dělá, vyjadřuje při ní i své pocity.

Na konci předškolního období se u dítěte objevuje strach ze smrti, z války, z nemoci.

Dle Vágnerové děti mnohému dění kolem sebe dítě ještě nerozumí a v případě, kdy jim realita připadá nesrozumitelná, vysvětlí si ji podle sebe a nepřipustí si, že by to mohlo být jinak. Snaží se tak chápat svět a orientovat se v něm. V souvislosti s tím se u dětí často objevují nepravé lži, tak zvané konfabulace. Kombinují vzpomínky, představy a touhy a jsou přesvědčeny o jejich pravdivosti. (Vágnerová, 2005)

Rozvíjejí se u něj city jak k sobě samému, tak i k dospělým a k vrstevníkům. Začíná si uvědomovat co je správné a co je špatné, co smí a co nesmí, proto se u něj mohou objevovat pocity uspokojení při pochvale a pocity studu při pokárání. Mnohými změnami prochází i oblast sociálního vývoje, jemuž se věnuji v následující kapitole.

1. 3 Sociální vývoj

Předškolní věk lze chápat jako dobu přípravy dítěte na život ve společnosti. Základní způsoby sociálního chování si dítě osvojuje v rodině a tyto dovednosti pak používá i jinde. V rámci socializace pak získává dítě nové role, jako roli vrstevníka, žáka mateřské školy, či kamaráda.

Dle Vágnerové jsou rodiče pro děti významnou autoritou a věří, že zvládnou všechno na světě. Jsou pro dítě jakýsi vzor, s nímž se identifikují. Tuto potřebu, být rodičem, uspokojují děti zejména při hře. (Vágnerová, 2005) Zhruba do tří let věku si dítě hraje převážně samo, až mezi třetím a čtvrtým rokem života se projeví potřeba sociálního kontaktu při hře a schopnost kooperace. Teprve při hře v kolektivu si dítě začne uvědomovat i svou vlastní pozici. Chápe, že v mateřské škole již nemá tak výsadní postavení jako doma a musí se naučit prosadit, ustoupit, vyrovnat se s konkurencí a spolupracovat. Spolupráce však probíhá dle jednoduchých pravidel, jelikož je pro děti ještě příliš obtížná. Interakce mezi dětmi je vyvíjí navzájem

i v kognitivní oblasti, děti se od sebe navzájem něco naučí učí se vysvětlovat své názory ostatním, kritizovat i přijímat kritiku a podobně.

Hra je důležitým ukazatelem vývoje dítěte a významným motivačním i socializačním činitelem. Jejím prostřednictvím se dítě uvolní i učí. Dítě si však své hračky chrání, přičemž se někdy může chovat i násilnicky a vytrhává je ostatním z ruky, popřípadě je i schovává. Dítě začíná být společenské, přátelské, často se vychloubá, vymýšlí si a před dospělými zkouší, jak daleko může zajít a co všechno mu projde. (Allen, Marotz, 2005)

Zhruba ve věku čtyř let se mnohdy chová sobecky a odmítá se střídat v nějaké činnosti, zatímco na konci předškolního období je štědré a velkorysé. Nezřídká žaluje a posmívá se jiným dětem, čímž je vyřadí ze hry. Zpravidla však dělá to, co po něm dospělí požadují.

Vágnerová uvádí, že obrovský význam má pro dítě v tomto věku stabilita rodinného zázemí. Rozpad rodiny znamená pro dítě krutý zásah do jeho světa, který považoval za bezpečný a trvalý. Rozpad rodiny ovlivní postoj dítěte jak k sobě samému, tak i k jiným lidem. Nechápe příčinu rozchodu rodičů a díky svému egocentrickému myšlení ji často vztahuje na sebe. Kdyby více poslouchal, rodiče by spolu zůstali. Dítě tak začne být úzkostnější a začne více hlídat své chování a emoce. (Vágnerová, 2005)

Postupně uzavírá různá vrtkavá přátelství a začíná mít „nejlepší kamarády. Při kolektivní hře se začínají uplatňovat pravidla a projevují se první snahy po výkonu a soupeření. Při cvičení i při hrách se projevuje tendence imitovat různé pohyby – kočku, čápa, žábu a podobně, přičemž u něj dochází i k rozvoji motoriky, které se věnuje v další kapitole.

2 Motorický vývoj

V předškolním věku dítě zdokonaluje své již dříve osvojené pohybové činnosti a učí se novým dovednostem. Přestože už umí chodit, zlepšuje se jeho ladnost a elegance pohybu, je hbitější a obratnější, zdokonaluje se koordinace pohybů – prolézání, kotrmelce, jízda na koloběžce a podobně. Na konci předškolního období si dítě dle svých schopností osvojuje již první pohybové kombinace, jako například běh se skokem. Dítě má v tomto věku obrovskou potřebu pohybu a je pro něj větší zátěž sedět než běhat. Dítě již zvládá prvky předplavecké výchovy, základy lyžování, či jízdu na kole, není pro něj však ještě vhodné bruslení či tenisová raketa. Motorický vývoj dítěte souvisí s vývojem jeho ostatních funkcí, jestliže dítěti v tomto věku zabráníme v pohybu, bráníme tím i jeho mozgovému vývoji.

Při rozvoji motoriky a následně grafomotoriky musíme myslet na to, že základní pohyby při psaní a kreslení vychází z kloubu ramenního, loketního a zápěstního. Je tedy důležité začít u dítěte s rozvojem hrubé motoriky, poté s rozvojem jemné motoriky, ze které se pak rozvíjí i grafomotorika. Hrubou motoriku rozvíjíme cvičením a při pohybových hrách, kdy dítě skáče, lozí, prolézá, překonává překážky, chytá a hází míč, drží rovnováhu a podobně, přičemž dítěti dáváme dostatečný prostor i pro spontánní pohybovou aktivitu, při níž můžeme sledovat jeho obratnost a úroveň rozvoje hrubé motoriky. Jemná motorika je rozvíjena každodenními činnostmi, například stavění kostek, skládání puzzlí, navlékání korálků, listování v knize, modelování z plastelíny, těsta či keramické hlíny, mačkání a trhání papíru a různé sobeobslužné činnosti jako je zavazování tkaniček, zapínání knoflíků a podobně. Jemná motorika zahrnuje grafomotoriku, motoriku mluvidel i oční motoriku, rozvoj jedné oblasti pak ovlivňuje rozvoj oblastí ostatních, takže dochází k celkovému vývoji. Úroveň motoriky hraje důležitou roli v diagnostice normality vývoje.

2. 1 Grafomotorika z pohledu terminologie

Grafomotorika je „soubor psychomotorických činností, které jedinec vykonává při psaní. Psaní není jen záležitostí psacích pohybů ruky (u postižených osob též nohy, úst), ale je řízeno psychikou. Grafomotorika tedy může být nápomocna při diagnostice psychických stavů (únavy, strachu), procesů a vlastností, při diagnostice poruch a nemocí jedince.“ (Průcha, 2009, s. 85)

Vývoj grafomotoriky a rozvoj řeči spolu úzce souvisí. Snaha a zájem dítěte zaznamenat něco na papír je přímo úměrná snaze vyjádřit se i slovem. S rozvíjením obratnosti ruky dítěte se objevují značné pokroky i v jeho řeči. Proto je důležité podporovat aktivitu vedoucí ruky, čímž podporujeme i řeč. Pokud je tedy u leváka potlačována aktivita jeho levé ruky a je zde snaha co nejvíce zapojovat ruku pravou, potlačujeme u něj i rozvoj řeči. Je tedy absolutně nevhodné přeučovat leváky na pravou ruku.

Komenský dal osnově pro první třídu vševědné školy na čelo nápis: „*Nikdo sem nevkračuj neznalý písma*“, který vysvětlil takto:

„*Důvodem nápisu jest, aby bylo patrné, že sem nebudou připuštěni neznalí písma, nýbrž pouze ti, kteří umějí čísti. Neboť přibírat i neznalé písma znamenalo by zdržování nejen pro učitele, nýbrž i pro celou třídu. Nováčkové moudrosti musí tedy prodělat svůj zápas s prvními počátky jinde, aby sem přicházeli již se znalostí čtení.*“ (Komenský, 1946. s. 6)

V dnešní době však děti v předškolním věku číst a psát neučíme, ale učíme je rozvíjet ty schopnosti, na jejichž základě si pak budou požadované vědomosti a dovednosti čtení a psaní utvářet. Proto je důležité rozvíjet u dětí řeč, zrakovou a sluchovou perцепci, prostorovou orientaci a grafomotoriku. Není tedy vhodné od dítěte ihned požadovat, aby psalo po řádku, aby písmena měla přesný tvar či dokonce vyžadovat správný pravopis. Na to bude dostatek času později.

2. 2 Rozvoj grafomotoriky

Pojem grafomotorika jsem si vymezili v předchozí kapitole a nyní se budeme věnovat jejímu rozvoji.

Rozvoj grafomotoriky je spojen s vývojem celé osobnosti dítěte. Postupem času a získanými zkušenostmi dítě při „psaní“ nabývá na jistotě, tahy jsou plynulejší, jistější, pravidelnější, nepřerušované a kresba je kontrolována smysly, zejména zrakem. Dítě uvolňuje ramenní, loketní a na závěr i zápěstní kloub, lépe uchopuje tužku a lépe kontroluje svou kreslicí činnost. Grafický projev ovlivňuje psychiku dítěte a odráží jeho zážitky a zkušenosti. Lipnická uvádí:

„Grafomotorika dítěte se vyvíjí etapovitě a individuálně, avšak fyziologicky daným postupem. Z tohoto důvodu se u dětí určitého věku projevují přibližně stejné znaky kresby či písma.“ (Lipnická, 2007, s. 6)

Na základě analýzy několika autorských přístupů (Lisá – Kňourková, 1998; Looseová – Piekertová – Dienerová, 2001; Langmeier – Krejčířová, 2003) sestavila Lipnická (2007) přehled grafomotorického vývoje u předškoláka:

- 1 – 2 roky dítě začíná experimentovat s uchopováním pastelky, kterou drží v dlani, vede ji křečovitě a těžkopádně, čmárá bez záměru a pohybuje celou rukou
- 2 – 3 roky učí se k uchopení pastelky správně používat tři prsty, pastelkou pohybuje spontánně, krouživě čmárá klubíčka a spirály, kreslí vodorovné a svislé čáry, nakreslené tvary pojmenovává, fixuje si správný úchop pastelky
- 3 – 4 roky kreslí hlavonožce, napodobováním kreslí kruh, spirály a sluníčka, začíná kreslit čtverec, trojúhelník a kříž, ale jejich pojmy ještě nechápe
- 4 – 5 let postavu kreslí již s trupem a končetinami, nepřesně vybarvuje předkreslené tvary, v námětech kresby se zaměřuje na svět kolem sebe
- 5 – 6 let kreslí hlavní části postavy s trupem, kresba je obsahově bohatá, postavu kreslí se všemi jejími částmi, znázorňuje geometrické

tvary, dům, sluníčko, auto, strom, napodobuje velká tiskací písmena a jednoduché symboly – oblouky, vlnovky, smyčky

(Lipnická, 2007)

Zhruba do čtyř let věku necháváme dítěti prostor pro spontánní kreslení a psaní a záměrně mu žádná grafomotorická cvičení nepřipravujeme. Ta je vhodná zařadit pravidelně až kolem pátého roku života dítěte. V případě, že se dítě grafomotoricky nevyvíjí tak, jak by mělo a jsou zde patrné odchylky, tak se zaměříme nejprve na rozvoj hrubé a jemné motoriky, na koordinaci oka a ruky a až naposled na grafomotoriku. Nesmíme však ani méně podařenou kresbu dítěte zavrhnout, ale naopak je třeba oceňovat jeho snahu.

Při počátečním psaní hraje u dítěte velkou roli nejen podnětné prostředí, ale i jeho zájem a motivace. V předškolním období píše dítě většinou hůlkovým písmem, které je pro něj jednodušší. Dítě však ještě nerespektuje proporce písmen a jelikož ještě ani nemá příliš zkušeností s pravolevou orientací, jsou mnohá písmena otočena na opačnou stranu.

Mlčáková popisuje **Metodu Dobrého startu, metodu Bon départ**. Tuto metodu vypracovala ve Francii Holanďanka Théa Bougnetová a ověřována byla během 1. světové války. Na základní škole byla použita poprvé roku 1941 a připravovala děti na výuku počátečního čtení a psaní. Jedná se o metodu akusticko-opticko-motorickou, která probíhá ve třech fázích:

1. fáze – zdokonaluje se motorika, děti jsou vedeny k aktivnímu i k pasivnímu uvolnění, ve stoje pohybují celými končetinami v širokých gestech, dále pohybují rukama, prsty a podobně

2. fáze – provádí se cviky pro zlepšení motoricko-akustické percepce, kdy děti v rytmu nějaké písničky pohybují prsty a dlaněmi na válcovitých pytlících plných písku, nejdříve cvičí jednou rukou, pak oběma, může se jednat o volné pohyby, mačkání, hlazení či úderu, přičemž se mění rytmus písničky i síla úderu

3. fáze – obsahuje 40 cviků motoricko-akusticko-vizuálních, původní verze obsahovala 26 cviků. Jedná se o grafické vzory od jednoduchých svislých čar až po obtížné geometrické tvary, ke každému grafickému vzoru je zpívána opět rytmická

píseň, nejprve dítě obtahuje předlohu obrazce na tabuli, pak ji kreslí jednou rukou ve vzduchu, následně kreslí vsedě do písku a nakonec na papír.

Tato metoda je určena předškolním dětem a dětem na počátku školní docházky. Na úpravě Metody Dobrého startu se v České republice podílela Jana Swierkoszová. Česká veze této metody má 25 lekcí, přičemž ke každé je přiřazena nějaká lidová píseň. (Mlčáková, 2009)

2. 3 Správné návyky a zásady při psaní a kreslení

S výjimkou batolat, která drží tužku dlaňovým úchopem, což je dáno fyziologicky, neboť dítě ještě neovládá jemné svalové skupiny a není schopno držet tužku jinak, bychom měli již od počátku dbát u dítěte na správný úchop tužky, tedy tak zvaný **špetkový úchop**. Měli bychom ho začít fixovat tak kolem třetího roku života dítěte. Tento úchop je velmi úsporný, snadný, nejlépe umožňuje uvolnění ruky a prstů při psaní na rozdíl od špatného úchopu, kdy může dojít k brzkému unavení ruky a tím k demotivaci ke kreslení i k psaní.

Bednářová, Šmardová popisují špetkový úchop následovně:

„Tužka leží na posledním článku prostředníku, seshora ji přidržuje bříško palce a ukazováku. Ruka a prsty jsou uvolněny, nesvírají tužku křečovitě, ukazovák není prohnutý. Prsty jsou vzdáleny od hrotu tužky přibližně 3-4 cm. Tužka přesahuje kožní řasu mezi palcem a ukazovákem. Malíček a prsteníček jsou volně pokrčeny v dlani.“ (Bednářová, Šmardová, s. 50)

Ke správnému držení tužky mohou pomoci i trojhranné pastelky, či speciální násadky na tužky.

Neméně důležité je i postavení ruky a poloha papíru při psaní, kdy horní konec tužky směřuje mezi rameno a loket. Pohyby tužky po papíru tak vychází z ramenního a loketního kloubu a ruka se příliš neunavuje. Papír je nakloněn nahoru tím rohem, kterou rukou dítě píše, u praváka je to tedy pravý horní roh, který směřuje lehce vzhůru, u leváka pak levý. Druhá ruka papír zlehka přidržuje.

Nezbytná je také správná volba stolu a židle a dohled na správné sezení dítěte, kdy jsou chodidla opřena celou plochou o zem, kolena svírají přibližně pravý úhel, stejně tak lokty, hlava je mírně skloněna, oči jsou od papíru vzdáleny asi 25-30 cm.

Důraz bychom měli klást také na zvolený formát papíru, kdy se dá obecně říci, že čím je dítě menší a mladší, tím větší papír by mělo pro svou činnost obdržet. V předškolním věku tedy užíváme spíše formát A3 či balicí papír, méně vhodný je pak již formát A4 či menší. I přes dodržení veškerých těchto zásad se mohou u dítěte objevit poruchy grafomotoriky a psaní, jimž se věnuji v následující kapitole.

2. 4 Poruchy grafomotoriky a psaní

Lipnická uvádí, že nejčastěji se objeví grafomotorické poruchy společně se špatnou koordinací artikulačních orgánů a pohybů celého těla. Pokud tyto nedostatky dítěte v grafomotorickém vývoji objevíme včas, můžeme zásadně posílit prevenci poruchy psaní. Důležité je však posuzovat aktuální úroveň grafomotorických dovedností s ohledem na celkový osobnostní vývoj jedince.

Popisuje, že takovými prvními náznaky poruchy psaní u předškolních dětí může být neschopnost dítěte obkreslovat a napodobovat různé předkreslené tvary, kreslí nerado a s nesprávným úchopem tužky, stále kreslí hlavonožce, aniž by se již zaměřovalo na postavu s detaily, dítě je neobratné i při pohybových činnostech, nemá vyhraněnou laterální, špatně se orientuje v prostoru, je nepozorné. (Lipnická, 2007)

Dané příznaky jsou však pouze orientační, neslouží ke stanovení diagnózy a je důležité navštívit odborníka.

Vhodnou prevencí je rozvoj jemné motoriky, rozvoj grafomotorické obratnosti, rozvoj smyslového vnímání, rozvoj artikulační obratnosti. Důležité je, abychom děti od samého začátku vedli k záměrným pohybům očí zleva doprava a shora dolů.

„Dyslexie, dysgrafie a dysortografie jsou záležitostí mezioborovou. Jde tedy o problém sociální, pedagogický, psychologický, medicínský a výchovný. Na nápravě se musí podílet pedagog, psycholog, lékař a rodiče.“ (Tymichová, 1985, s. 15)

2. 5 Lateralita

V předchozí kapitole jsme se dočetli, že nevyhraněná lateralita může být jedním z náznaků poruchy psaní. Nyní se budeme věnovat samotnému pojmu lateralita.

Slovo lateralita pochází z latinského slova *lateralis*, což znamená boční, ležící na straně. Jedná se o dominanci jedné strany a souvisí s rozdílnými funkcemi pravé a levé mozkové hemisféry.

„Pojem lateralita znamená praváctví a leváctví vůbec, v nejširším slova smyslu pravou a levou stranu. Konkrétními projevy laterality jsou: lateralita horních končetin, lateralita dolních končetin, očí a uší.“ (Drnková, Syllabová, 1991, s. 12)

Lidské tělo je symetrické jen zdánlivě, asymetrie může být buď funkční nebo tvarová.

Tvarová asymetrie je zřetelná v uspořádání vnitřních orgánů, kdy například srdce a žaludek leží na straně levé, zatímco žlučový měchýř je uložen napravo. Typická je i asymetrie pravé a levé strany obličeje, či pravé a levé končetiny.

Funkční asymetrie se týká smyslových a pohybových orgánů. Projevuje se rozdílnou aktivitou a lepším výkonem jednoho z párových orgánů. Je upřednostňován ten orgán, který pracuje rychleji, kvalitněji a lépe.

Vývoj laterality je tedy pozvolný a zhruba do čtyř let života dítěte u něj dochází ke střídání symetrického a asymetrického užívání rukou. Lateralita horních končetin se začíná zřetelně vyhraňovat mezi pátým a sedmým rokem života dítěte a ustálí se teprve mezi desátým a jedenáctým rokem. Lateralita se však týká nejen horních končetin, ale i dolních končetin, očí a uší.

Někdy se však vyskytne situace, kdy jedinec neupřednostňuje žádnou stranu, ale je schopen pracovat jak s pravou, tak s levou částí. Dle stupně užití rozlišujeme pět typů laterality:

- **vyhraněná, výrazná pravorukost** – kdy jedinec při jakékoli činnosti upřednostňuje pravou ruku, a to vždy, pokud mu v tom něco nebrání
- **méně vyhraněná pravorukost** – jedinec užívá většinou pravou ruku, avšak v mnohých činnostech upřednostňuje ruku levou

- **nevyhraněná** – jedinec je schopen stejně kvalitního výkonu s oběma párovými orgány, jedná se o tak zvanou *obourukost*, neboli *ambidextrii*
- **méně vyhraněná levorukost** - jedinec užívá většinou levou ruku, avšak v mnohých činnostech upřednostňuje ruku pravou
- **vyhraněná, výrazná levorukost** - jedinec při jakékoli činnosti upřednostňuje levou ruku, a to vždy, pokud mu v tom něco nebrání

Lateralitu můžeme však ještě rozlišovat dle vztahu mezi lateralitou ruky a lateralitou oka jedince:

- **souhlasná** – kdy jedinec preferuje například pravou ruku a pravé oko
- **neurčitá** – jedinec s tímto typem lateralitativy užívá různé varianty vyhraněné a nevyhraněné dominance ruky a oka
- **nesouhlasná, zkřížená** – jedinec užívá například pravou ruku a levé oko

Lateralitu můžeme ještě dále členit dle druhů:

- **genotypická** – vrozený základ lateralitativy, jemuž dominance odpovídá
- **fenotypická** – taková lateralita, kdy je genotyp ovlivněn či změněn prostředím, např. potlačování a přecvičování levorukosti
- **z nutnosti** – jedinec má z nějakého důvodu vyřazenou či omezenou funkci dominantního orgánu, např. úraz, a tuto vedoucí činnost přebírá orgán druhý
- **patologická** – vedoucí mozková hemisféra ztrácí z nějakého důvodu svou funkci, např. úraz, poškození mozku, kterou pak přebírá hemisféra původně pomocná

Levostrannost měla vždy jakýsi hanlivý příděch a označovalo se tak vždy cosi špatného, nedokonalého, například „má obě ruce levé, levoboček...“, zatímco pravá byla vždy preferována jako správná, například „pravopis, pravost rukopisu, vykroč pravou nohou, to je ten pravý člověk“, a podobně. Dříve docházelo také k sociálnímu znevýhodňování leváků, kdy nůžky, či tužky byly přizpůsobeny pravákům, stejně tak okna ve třídě, jež jsou vždy na levé straně, aby si praváci nestínili a tak dále. Ačkoli

bylo dříve běžné přecvičit leváka na praváka, dnes se od tohoto přeučování ustupuje, jelikož bylo prokázáno, jak je pro člověka škodlivé. Následkem přecvičování se u dítěte mohou objevit neurotické projevy, změny v chování, zhoršení prospěchu, poruchy paměti, koncentrace a jemné motoriky, opožděný vývoj řeči a jiné. Leváci totiž byli obecně vnímáni jako lidé, kteří dělají vše levou rukou. Tím se však lateralita omezila pouze na horní končetiny, přičemž významný rozdíl spočívá v tom, že levák má dominantní pravou polovinu mozku, a proto vnímá celý svět odlišným způsobem. Postupem času se tedy více začalo hledět na levorukost jako na něco normálního, k čemuž velmi přispěl po 2. světové válce prof. MUDr. PhDr. Miloš Sovák, DrSc, jehož zásluhou vydalo ministerstvo školství roku 1967 závazný pokyn, dle něhož musí učitelé a vychovatelé věnovat levorukým dětem zvláštní pozornost, správně je vést a vychovávat. Přístup k levákům se tedy změnil a začaly se pro ně vyrábět různé pomůcky usnadňující běžný život.

3 Dětská kresba a její význam v diagnostice rozvoje dítěte

Kresba je velmi důležitá a přirozená součást dětského vývoje. Prostřednictvím kresby lze získat mnoho informací, týkajících se dětské psychiky. Je to jakýsi neverbální projev, jímž nám dítě sděluje své pocity, prožitky, přání, obavy, zážitky a vyjadřuje v ní svůj dětský pohled na svět. Současně je pro něj kresba zábavou, uvolněním a ponořením se do vlastního světa. Prostřednictvím kresby lze s dítětem nenásilně navázat kontakt, uvolnit atmosféru a tím dosáhnout jeho otevření, což je důležité například při terapeutické činnosti, jelikož kresba nám může otevřít a ukázat to, o čem dítě nechce nebo nedokáže mluvit. Důvody, proč dítě začíná kreslit jsou různé. Někdy kreslí na pokyn dospělých nebo proto, že se je snaží napodobovat, jindy jde o potřebu vytvořit si něco vlastního, osobního, může však jít také o touhu dítěte, aby zanechal něco, co bude vidět. Obzvláště tam, kde předtím nebylo nic. Mnohdy proto dítěti nestačí ke kreslení jen papír, ale využívá i plochu stolu, nábytek či zdi. Kreslení má však velký význam a vliv na pozdější psaní dítěte, přičemž důležitá je nejen samotná kresba umožňující nám diagnostiku dítěte, a to jak vývojovou tak i diagnostiku osobnosti, neboť kreslení souvisí i s vývojem motorickým, rozumovým a s emocionalitou dítěte, ale důležitý je i celý proces kreslení, kdy sledujeme, jak dítě drží tužku, jak se chová, jak moc a na čem si nechává záležet, jak moc se soustředí a jak sedí. V žádném případě však nesmíme opomenout výpověď dítěte, která nám může ještě mnohé objasnit, či změnit úhel pohledu na určitou věc, abychom se vyhnuli některým špatným a radikálním závěrům nebo spekulacím.

3. 1 Vývoj dětské kresby

Vývoj kresby a vývoj řeči bývá velmi často srovnáván. Tak jako se zpočátku neúčelné a nesmyslné čárání po papíře podobá stejně nesmyslnému žvatlání, později nabývá kresba i mluvený projev dítěte na významu, až je nakonec schopno, ať už kresebnou či mluvenou formulací, přesně vyjádřit co chce. Přesto jsou mezi dětmi poměrně velké rozdíly jak ve vývoji kresby, tak i ve vývoji řeči. To souvisí jak

s individuálními odlišnostmi dítěte, s prostředím, v němž žije a s množstvím podnětů, tak i s projevováním zájmu o tyto činnosti a s jejich konečnými výsledky. Příhoda (1967) člení vývoj dětské kresby do pěti stádií, neboť všechny zdravé děti téhož věku kreslí přibližně stejným způsobem.

První stadium označil jako **Stadium črtací experimentace**. Toto stadium začíná u dítěte již před *druhým rokem* života, kdy je kreslící činnost ještě bezplánovitá, bezobsažná a téměř nekoordinovaná. Jedná se víceméně jen o čárání po papíře, i mimo něj, které dítě považuje za hru a které zanechává obloukové a kyvadlové čáry, vycházející z pohybu ramenního kloubu, kdy dítě kreslí širokým rozmachem celé paže. Později zapojuje již i loketní a zápěstní kloub, čímž vznikají změní čar a kruhovitě, elipsovité a spirálovité tahy, jež se volně křížují.

Druhé stadium se nazývá **Stadium prvotního obrazu**. Projevuje se postupně po *třetím roce* života dítěte. Pomalu začíná kreslit nepravidelné ovály a svislé a vodorovné čáry. Dítě již postupuje k obsažnosti, kdy mu například kulatý tvar připomene sluníčko a dítě už svou kresbu spojuje s určitým významem. Nejprve ji sice začne spojovat až v průběhu črtání, později si předem určí význam, poté začne kreslit a pokud se mu to nepodaří, tak obraz přejmenuje. Dítě je již schopno nakreslenou kombinaci čar, křivek a symbolů opakovat, kresba však obvykle ještě není všeobecně srozumitelná.

Třetím vývojovým stadiem je **Stadium lineárního náčrtu**. Toto stadium nastupuje kolem *čtvrtého roku* života dítěte, kdy je kresba již uvědomělá a tématicky zaměřená. Nejčastějším námětem kresby bývá člověk. Fantazie dítěte však zcela splývá s realitou, takže to, co dítě nakreslí a na jaké detaily se zaměří vyplývá pouze z jeho pocitů a ne z objektivní důležitosti. Kreslí dle toho, co o daném předmětu ví, ne to co vidí, takže například auto má z boku čtvery dveře. Při kreslení se věnuje také tomu, k čemu má kladný vztah, co jej zaujalo, co je velké, popřípadě barevné. Jelikož se však ještě zcela neorientuje v prostoru a nezvládá jej, kreslí i to, co nemůže být vidět.

Následující čtvrté stadium bývá označováno jako **Stadium realistické kresby**. Objevuje se u dítěte mezi *pátým a šestým rokem* života. Dítě stále kreslí dle své

představy, ale už odděluje své zážitky od reality. Rozlišuje tedy objektivní znaky a kresbu obohacuje o věrné a typické detaily.

Poslední vývojové stadium je **Stadium naturalistické kresby**. Toto stadium nastupuje po *desátém roce* života dítěte a vývoj dětské kresby je jím ukončen. Dítě přestává kreslit podle toho co o předmětu ví, ale kreslí jej tak, jak se mu skutečně jeví. Zlepšuje proporce kresby, objevuje se perspektivnost, stínování a snaha o zachycení pohybu. U převážné většiny dětí se mezi desátým a jedenáctým rokem objeví tzv. „krize kresebného projevu“, kdy si dítě svůj začne uvědomovat nedokonalost své kresby a vyskytne se nutkání svůj kresebný projev potlačit. (Šimíčková Čížková, 2005)

3.2 Vývoj kresby lidské postavy

Jak jsem se zmínila již v předchozí kapitole, bývá dětská kresba zaměřena nejčastěji na člověka. Poprvé se na dětském obrázku objevuje zpravidla mezi *třetím a čtvrtým* rokem života dítěte, kdy představuje jeho nejoblíbenější námět ke kreslení. Vývoj kresby lidské postavy probíhá v následujících stádiích:

Nejprve se jedná jen nepravidelný kruh či ovál. Ten však dítě ještě nevnímá jako hlavu člověka, ale jako prostor nebo jakousi hranici, kde jsou uloženy důležité znaky lidského těla, jako oči, ústa a někdy i nos a vlasy. Tyto detaily však nejsou zpočátku ještě správně umístěny. K tomuto oválu, představujícímu hlavu, jsou pak připojeny dvě vertikální čáry, paprskovité čáry nebo zvlněná čára, představující ostatní tělo. Tento typ kresby lidské postavy bývá označován jako **hlavonožec**. Postupně se v této kresbě začínou objevovat i čáry ve směru horizontálním, představující ruce a vycházející buď z hlavy nebo z nohou. Trup, jenž malé dítě nevnímá jako nic důležitého, se objevuje ještě později.

Kolem *pátého roku* života už většina dětí přechází ke **dvojdimenzionální kresbě**. Již je zobrazován trup, avšak pouze jako nějaká menší hlava, kterou dítě stále vnímá nejvýrazněji. Proporce hlavy a trupu jsou tedy v nesouladu, stejně jako délka končetin a jejich připojení. Některé kresby jsou již obohaceny o uši, prsty na rukou

a pupík. Typické jsou kresby průhledné, kdy dítě nejprve nakreslí člověka, kterého pak postupně obléká. Nakreslená postava pak působí dojmem, že má na sobě průhledné oblečení.

Zhruba v období kolem *šestého roku* života se kresba začíná členit dle pohlaví, zdokonalují se proporce lidského těla a celá postava je dost zřetelně rozčleněna. Ruce jsou již nasazeny na trup a trčí vzhůru nebo do stran. Hlava je pokryta vlasy, většinou však jen po obvodu hlavy, jsou vyznačeny všechny detaily obličeje a již bývá znázorňován i oděv. Celá postava je stále kreslena po částech, jež jsou k sobě mechanicky připojovány. Tento typ kresby označujeme jako **montovaná kresba**.

V *sedmi letech* se **zpřesňují proporce**, paže jsou již umístěny na správném místě ve výši ramen, nohy jsou nakresleny blíže k sobě, objevuje se i krk a dochází ke zdokonalování oblečení i účesu.

V *osmém roce* se stále častěji objevuje kresba z profilu. Bývá vytvářena většinou tak, že dítě tvaruje jednu linii a kreslí krk, rameno a paži. Takovou **kresbu** označujeme jako **integrovanou**. Profil lidské postavy bývá zpočátku nedokonalý, kdy obtíže způsobuje připojení paží, jež bývají napojovány na přední nebo zadní linii trupu. Zdokonaluje se však vyznačení nohou, které se sbíhají v rozkroku.

Kolem *devátého roku* se objevuje snaha o **zachycení pohybu**. Objevují se viditelnější rozdíly mezi kresbou chlapce a dívky, obličej má již všechny podstatné detaily a detailnější je i oblečení, kdy bývá zakreslován výstřih, pásek a podobně.

Mezi *desátým a jedenáctým* rokem se kresba vyznačuje snahou o stínování, tvarování a perspektivu. **Vývoj kresby** je v podstatě **ukončen** a v dalších letech pak již probíhá jen její zdokonalování. (Šimíčková Čížková, 2005)

II. Praktická část

4 Cíl a metodologie šetření

Toto šetření probíhalo v jedné mateřské škole a jeho cílem bylo zjištění úrovně grafomotoriky u dětí předškolního věku, přičemž byla sledována i jejich úroveň v oblasti hrubé a jemné motoriky, řeči, dále byla pozorována lateralita dětí, jejich návyky při psaní kreslení a jejich sociální chování.

Celé šetření probíhalo v rozpětí tří měsíců a předcházelo mu nastudování literatury a příprava veškerých materiálů. Používanými metodami bylo pozorování vybraného vzorku dětí jak při společných činnostech, tak i při individuálních. Bylo sledováno chování dítěte při hře i při plnění různých úkolů, přičemž pozornost pozorování byla zaměřena na koncentraci dítěte, na jeho schopnost pracovat dle zadaných pokynů, na míru samostatnosti při práci, na míru potřeby koncentrace, ale také na chování dítěte ve skupině.

Pozorování pak bylo doplňováno rozhovorem s dětmi a vytvořením jejich sebepojetí, bylo zjištěno, jak děti vnímají samy sebe a své postavení v rodině.

Následujícím krokem bylo sestavení anamnézy každého dítěte, což provázelo rozhovor s rodiči dětí. S jejich přispěním byla vytvořena anamnéza osobní, rodinná a školní. Byly zjištěny oblíbené činnosti dítěte, jeho dovednosti, vztah k mateřské škole, jeho pocity z blížícího se nástupu do 1. třídy základní školy, popřípadě z odkladu školní docházky.

V neposlední řadě byla aplikována metoda grafická, při analýze dětské kresby bylo zjištěno několik dalších informací, týkajících se návyků dítěte při kreslení i úrovně jeho kresebného projevu.

Paralelně s těmito metodami byly užity i grafomotorické pracovní listy, zaměřeny vždy na konkrétní grafomotorický prvek. Zde už se dalo velmi zřetelně pozorovat úroveň grafomotoriky dítěte.

Zjištěné údaje byly pak převedeny do vývojových škál a vyhodnoceny.

5 Charakteristika cílové skupiny

Zjišťování úrovně grafomotoriky a způsobu jejího rozvoje se účastnily děti navštěvující společnou mateřskou školu. Jedná se o mateřskou školu na venkově, a tak tedy i všechny děti pochází z vesnice. Tato mateřská škola nemá naplněnou kapacitu, počet dětí je zde poměrně nízký, a tak se s nimi dá velmi dobře pracovat individuálně, což bylo pro stávající šetření nezbytné. Tato mateřská škola má jednu společnou třídu, a tak se zde společně schází a pracují děti všech věkových kategorií. Cílovou skupinou pro dané šetření bylo 5 dětí ve věku 5-6 let. Jednalo se o chlapce i děvčata, o děti s odkladem školní docházky a bez odkladu, o děti s různými zájmy a dovednostmi a s různými úrovněmi grafomotorických dovedností.

6 Zpracování a vyhodnocení dat

Šetření probíhalo v časovém rozmezí tří měsíců. Po tuto dobu byl shromažďován veškerý materiál, jenž byl při práci s dětmi použit. Po dokončení šetření byly veškeré údaje vloženy do vývojových škál a vyhodnoceny následujícím způsobem:

5 dětí = 100%

Tabulka č.1 Záznam o úrovni hrubé motoriky

	Hrubá motorika	Věk	dítě č.1	dítě č.2	dítě č.3	dítě č.4	dítě č.5
1	skok sounož	3	1	1	1	1	1
2	překročí nízkou překážku	3	1	1	1	1	1
3	chůze po schodech nahoru - střídá nohy	3	1	1	1	1	1
4	stoj se zavřenýma očima	3,5	1	1	1	1	1
5	přeskok přes čáru	3,5-4	1	1	1	1	1
6	chůze po schodech dolů - střídá nohy	4	1	1	1	1	1
7	přejde po čáře	4 až 5	1	1	1	1	1
8	stoj na špičkách s otevřenýma očima	4 až 5	1	1	1	1	1
9	poskoky na jedné noze	4 až 5	1	1	1	1	1
10	chůze po mírně zvýšené ploše	4 až 5	1	1	1	1	2
11	přejde přes kladinu	5	1	1	1	1	2
12	přeskočí snožmo nízkou překážku	6	1	2	1	1	2

Škála 1 – zvládá samostatně

2 – zvládá s dopomocí

3 – nezvládá

Komentář

Činnosti z oblasti hrubé motoriky pod čísla 1 až 9 zvládlo 100% dětí samostatně. Činnost číslo 10 a činnost č. 11 zvládlo samostatně 80% dětí a zbylých 20% - tedy 1 dítě – zvládlo činnost jen s dopomocí. Poslední dvanáctou činnost zvládlo samostatně 60% dětí a 40% dětí ji zvládlo s dopomocí, a to děti č. 2 a č. 5. Jedná se o činnost, kterou by mělo dítě zvládat v šesti letech, přičemž však dítě č. 5 ještě věku šesti let nedovršilo.

Tabulka č. 2 Záznam o úrovni jemné motoriky

	Jemná motorika	Věk	dítě č.1	dítě č.2	dítě č.3	dítě č.4	dítě č.5
1	navlékání korálek	3 až 4	1	1	1	1	1
2	stříhání	4	1	1	1	1	1
3	otevírání dlaně postupně po jednom prstu	4	1	1	1	1	2
4	dotkne se bříškem každého prstu na ruce bříška palce	5	1	2	1	2	3

Škála 1 – zvládá samostatně

2 – zvládá s dopomocí

3 – nezvládá

Komentář

V oblasti jemné motoriky zvládlo samostatně činnosti č. 1 a 2 100% dětí. Činnost číslo 3 zvládlo samostatně 80% dětí a zbylých 20% - dítě č. 5 - ji zvládlo jen s dopomocí. Totéž dítě jako jediné naprosto nezvládlo činnost č. 4, kterou můžeme v procentech vyjádřit následovně – 40% dětí ji zvládlo samostatně, 40% dětí zvládlo tuto činnost s dopomocí a 20% dětí ji nezvládlo vůbec.

Tabulka č. 3 Záznam o úrovni grafomotoriky

	Grafomotorické prvky	Věk	dítě č.1	dítě č.2	dítě č.3	dítě č.4	dítě č.5
1	čára svislá	3	1	1	1	1	1
2	čára vodorovná	3	1	1	1	1	1
3	kruh	3-3,5	1	1	1	1	1
4	spirála	4-4,5	1	1	1	1	1
5	vlnovka	4 až 5	1	1	1	1	3
6	šikmá čára	4 až 5	1	2	1	1	2
7	zuby	5,5	1	1	1	1	2
8	horní smyčka	5,5	2	3	1	2	3
9	spodní smyčka	5,5-6	2	3	1	1	1
10	horní oblouk s vratným tahem	6	1	2	1	1	1
11	spodní oblouk s vratným tahem	6	1	2	1	1	2

Škála 1 – zvládá samostatně

2 – zvládá s dopomocí

3 – nezvládá

Komentář

Úroveň zvládnutí grafomotorických prvků je u dětí rozličná. Žádné z dětí nemělo problémy s grafomotorickými prvky, jež by měly zvládat ve věku 4 až 4,5 let, to znamená, že grafomotorické prvky č. 1 až 4 zvládlo samostatně 100% dětí. Prvek pod číslem 5 pak zvládlo samostatně 80% a 20% dětí jej nezvládlo vůbec. Prvek č. 6 zvládlo samostatně 60% dětí a zbývajících 40% jej zvládlo jen s dopomocí. Co se týče grafomotorického prvku č. 7, tak ten zvládlo 80% dětí samostatně a 20% dětí s dopomocí. U grafomotorického prvku č. 8 se objevily značné obtíže a zvládlo jej samostatně jen 20% dětí, 40% dětí jej zvládlo s dopomocí a zbývajících 40% jej nezvládlo vůbec. Prvek pod č. 9 pak samostatně zvládlo 60% dětí, 20% jej zvládlo s dopomocí a dalších 20% dětí jej nezvládlo vůbec. S grafomotorickým prvkem č. 10 již měly děti méně obtíží a 80% dětí jej zvládlo samostatně a jen 20% dětí s dopomocí,

ačkoli se již jedná o prvek, jež by mělo zvládat dítě v 6 letech, stejně tak i prvek č. 11. ten zvládlo 60% dětí samostatně a 40% dětí.

Dítě č. 3, jež už dovršilo šesti let, jako jediné zvládlo všechny grafomotorické prvky zcela samostatně. Oproti tomu největší obtíže se objevily u dítěte č. 5, avšak značné problémy se vyskytly i u dítěte č. 2, ačkoli toto již dosáhlo věku šesti let.

Tabulka č. 4 Záznam o lateralitě

	Lateralita ruky	dítě č.1	dítě č.2	dítě č.3	dítě č.4	dítě č.5
1	navlékání korálků	P	S	P	P	P
2	zasouvání kostek do otvorů	P	P	P	P	P
3	skládání mozaiky z korálků	S	P	P	P	S
4	zvonění se zvonečkem	P	S	P	S	S
5	gumování	P	P	P	P	P
6	hod míčem	P	P	P	S	P
7	kutálení míče	P	P	S	P	P
8	šroubování uzávěru u lahví	P	P	P	P	S
9	zatloukání kladívkem	P	P	P	P	P
10	stříhání	P	P	P	P	P

Škála P – pravá ruka

L – levá ruka

S – ruce střídá

10 činností = 100%

Komentář

Při zjišťování laterality horních končetin žádné z dětí nevykonávalo ani jednu činnost levou rukou, ta většinou pracovala jako pomocná, jen u některých činností vystřídal ruku pravou, a to nejčastěji při zvonění zvonečkem. Dítě č. 1 vykonávalo 90% činností pravou rukou, u zbylých 10% - tedy u jedné činnosti – ruku střídalo. Dítě č. 2 vykonávalo pravou rukou také 90% činností, při 10% ruce střídalo, stejné údaje se

objevují i u dítěte č. 3. Dítě č. 4 vykonávalo pravou rukou 80% činností a při 20% své ruce střídalo. Nejčastěji ruce střídalo dítě č. 5, a to při 30% činností, 70% aktivit však vykonávalo pravou rukou. V této době se všechny děti jeví jako praváci.

Dítě č. 1

Věk: 5 let 10 měsíců

Při práci s tímto dítětem se dítě vždy chovalo koncentrovaně. Bylo schopno věnovat úkolu delší pozornost, plně se na něj soustředit a postupovat dle pokynů, aniž by bylo potřeba je vícekrát opakovat. Dítě se většinou nenechalo rozptýlit a činnost vždy dokončilo.

Převážnou část grafomotorických prvků dítě zvládalo samostatně, pouze při psaní horní a spodní smyčky bylo třeba jej upozorňovat, aby se dotýkalo linek. Veškeré návyky při psaní a kreslení má dítě osvojeny správným způsobem, ruka byla při psaní uvolněná, tahy plynulé.

Všechny zadané úkoly a činnosti vykonávalo dítě pravou rukou, s výjimkou skládání mozaiky, kde pracovalo oběma rukama. Levá ruka však vždy pracovala pouze jako doprovodná, a tak dítě v současné době diagnostikuji jako praváka.

U dítěte nebyly zpozorovány žádné problémy či nedostatky ani v hrubé či jemné motorice. Dítě se jeví jako velmi obratné a projevuje radost z pohybu.

Dítě také nemá žádné problémy s řečí, která je velmi srozumitelná a jeho slovní zásoba je bohatá.

Dítě samo sebe považuje ze velmi dovedné v malování a své postavení v rodině vnímá pozitivně, se sourozenci má přátelské vztahy a důvěřuje všem členům rodiny.

Kresba tohoto dítěte je poměrně vyvinutá. Ačkoli se stále jedná o kresbu montovanou, je již členěna dle pohlaví a proporcionálně správná. Hlava je pokryta vlasy, prozatím však jen po svém obvodu. Již jsou znázorněny detaily obličejů a nakreslen i oděv a boty. Nohy jsou nadále poměrně daleko od sebe a krk doposud neznázorněn, je zde však náznak pěti prstů na rukou postavy. Jedná se tedy o kresbu, která odpovídá fyzickému věku dítěte.

Dítě se v MŠ cítí dobře, těší se na svůj nástup do 1. třídy a již projevuje velký zájem o čtení i psaní. Adaptace tohoto dítěte probíhala s mírnými obtížemi, dítě je značně stydlivé, přesto si raději hraje v kolektivu.

Dítě nemá odklad školní docházky.

Kresba dítěte je přiložena v příloze č. 4.

Dítě č. 2

Věk: 6 let, 2 měsíce

Dítě číslo 2 se snažilo na práci vždy soustředit, mnohdy se však nechalo zaujmout něčím jiným a na okamžik ztratilo pozornost. Po malé chvíli již bylo opět schopno se koncentrovat na daný úkol.

Dítě se většinou snažilo postupovat dle pokynů, ty však bylo potřeba několikrát opakovat.

Větší polovinu grafomotorických prvků dítě zvládá samostatně, šikmé čáry a horní i spodní oblouk s vratným tahem zvládá jen s dopomocí, a horní i spodní smyčku nezvládá vůbec. Dítě má problémy držet zadaný směr tahu a menší nedostatky se objevují i v dodržování linek. Držení tužky i postavení ruky je u dítěte správné, ruka drží tužku uvolněně, tlak na podložku je však vždy zpočátku silný, postupně slábne. Tahy jsou v převážné části případů plynulé.

Větší část zadaných úkolů vykonávalo dítě pravou rukou, až na tři výjimky, při nichž dítě ruce střídalo, jednalo se o navlékání korálků, zvonění zvonečkem a kutálení míče. Levá ruka pracovala většinou jako doprovodná a samostatně žádnou činnost nevykonávala, proto dítě v současné době diagnostikuji jako praváka.

U tohoto dítěte se objevovaly i menší nedostatky v hrubé a jemné motorice, pohyby byly občas poměrně nekoordinované a kvapné, přesto má dítě z pohybu radost.

Problémy se zde vyskytují i v oblasti řeči dítěte. Ačkoli dítě disponuje poměrně bohatou slovní zásobou, je jeho řeč poměrně těžko srozumitelná. Dítěti je poskytována logopedická péče.

Samo sebe dítě považuje za velmi dovedné při šplhání a v malování, své postavení v rodině vnímá pozitivně, se sourozenci má velmi přátelské vztahy a důvěřuje všem členům rodiny.

Kresba tohoto dítěte je již členěna dle pohlaví a je proporcionálně jen nepatrně nedokonalá, kdy hlava je téměř stejně velká jako trup a dolní končetiny jsou poměrně malé. Hlava je pokryta vlasy pouze po svém obvodu, jsou znázorněny detaily obličeje a dítě již v kresbě znázorňuje i krk a pět prstů na ruce. Tato kresba se dá již označit za integrovanou. A tak zatímco řeč a hrubou i jemnou motoriku bych diagnostikovala jako na úrovni nepatrně nižší než je fyzický věk dítěte, jeho slovní zásobu a kresbu bych postavila na úroveň lehce vyšší než je fyzický věk dítěte.

V MŠ se dítě cítí dobře, jeho adaptace zde probíhala snadno, nemá problémy s navazováním kontaktů a hraje si rádo jak samo, tak v kolektivu.

Dítě má odklad školní docházky.

Kresba je přiložena v příloze č. 5.

Dítě č. 3

Věk: 6 let

Dítě je schopno poměrně dlouhé koncentrace, aniž by se nechávalo rozptýlit. Při práci dítě své úkoly dokončovalo a bylo schopno pracovat dle pokynů, které nebylo třeba opakovat.

Všechny grafomotorické prvky dítě zvládalo samostatně, veškeré návyky při psaní a kreslení má osvojeny správným způsobem. Tahy dítěte jsou plynulé a většinou se snaží držet se zadaných linek.

S jedinou výjimkou pracovalo dítě při všech činnostech pravou rukou, přičemž levá sloužila jako doprovodná, jen při jedné činnosti se střídala s rukou pravou. Proto dítě v současné době diagnostikuji jako praváka.

V oblasti hrubé i jemné motoriky bylo dítě velmi zdatné a obratné, mělo radost z pohybu a provozuje řadu sportovních aktivit.

Řeč dítěte je srozumitelná a jeho slovní zásoba je bohatá.

Samo sebe považuje dítě za dovedné v malování a jízdě na bruslích, své postavení v rodině vnímá pozitivně, bývá často chváleno a je více upjato k matce.

Kresba tohoto dítěte je vyvinutá. Přestože se doposud jedná o kresbu montovanou, je členěna dle pohlaví a proporcionálně téměř správná, s výjimkou hlavy, jež je stejně velká jako trup. Vlasy jsou kresleny po obvodu hlavy, kresba je však doplněna o detaily jako je obočí, řasy a šperky a je znázorněn i krk a pět prstů na ruce postavy. Kresba je přiměřená věku dítěte.

Dítě se v MŠ cítí velmi dobře a těší se do 1. třídy. Jeho adaptace probíhala bez obtíží, nemá problémy s navazováním kontaktů a velmi rádo si hraje jak samo tak v kolektivu.

Dítě nemá odklad školní docházky.

Kresbu přiložena v příloze č. 6.

Dítě č. 4

Věk: 5 let, 6 měsíců

Dítě bylo schopno se soustředit na úkoly a vždy je dokončit. Většinou se nenechalo rozptýlit a bylo schopno postupovat dle pokynů, neustále se však potřebovalo ujišťovat, zda postupuje správně a ptalo se.

V grafomotorických prvcích mělo dítě problémy s horní smyčkou, kterou zvládalo jen s dopomocí. Ostatní grafomotorické prvky zvládalo samostatně. Návyky při psaní a kreslení má osvojeny správným způsobem, tahy jsou plynulé a dítě se snaží držet linek.

V převážné části činností dítě pracovalo pravou rukou, s výjimkou gumování a házení míčem, kde ruce střídalo. Při ostatních činnostech užívalo levou ruku jako doprovodnou a nikdy jako čistě dominantní, v tuto chvíli tedy diagnostikují dítě jako praváka.

Dítě nemělo nejmenší problémy v oblasti hrubé ani jemné motoriky, je velmi obratné a mrštné, provozuje řadu sportů.

Dítě disponuje bohatou slovní zásobou, jeho řeč je srozumitelná.

Dítě se považuje za dovedné v malování a lyžování, své postavení v rodině vnímá pozitivně, nemá žádné sourozence, je často chváleno a je více fixováno na otce.

Kresba tohoto dítěte je již členěna dle pohlaví, co se týče proporcionality, objevují se zde lehké nedostatky. Dítě již vede trup i nohy jednou linií, a tak se jedná o kresbu integrovanou, která je obohacena o řadu detailů jako je obočí, řasy i šperky. Vlasy jsou nakresleny pouze po obvodu hlavy, krk je ještě nezobrazen a na ruce je znázorněno pět prstů. Úroveň kresby odpovídá fyzickému věku dítěte.

Dítě se v MŠ cítí dobře, jeho adaptace probíhala s mírnými obtížemi. Dítě hůře navazuje kontakty, přesto si raději hraje v kolektivu.

Dítě má odklad školní docházky.

Kresbu tohoto dítěte přiložena v příloze č. 7.

Dítě č. 5

Věk: 5 let, 8 měsíců

Dítě se poměrně těžko koncentrovalo, nebylo schopno dlouhodobější pozornosti a nechalo se velmi snadno rozptýlit. Často odcházelo od nedokončené práce a mnohdy nebylo schopno postupovat ani dle opakovaných pokynů.

V grafomotorice mělo dítě velké nedostatky. Ze zadaných úkolů zvládalo samostatně pouze svislou a vodorovnou čáru, kruh a spirálu. Vlnovku a horní smyčku zvládalo pouze s dopomocí a zbývající grafomotorické prvky nezvládalo vůbec. Návyky při psaní a kreslení má osvojeny správným způsobem, tahy jsou většinou plynulé, ruka drží tužku mírně křečovitě. Dítě má problémy s dodržováním směru a linek.

Při většině činností dítě pracovalo pravou rukou, pouze při skládání mozaiky, zvonění zvonečkem a šroubování uzávěru ruce střídalo. Výhradně levou rukou nepracovalo při žádné činnosti, většinou sloužila jako doprovodná. Proto v současné době diagnostikují dítě jako praváka.

Dítě má značné nedostatky i v oblasti hrubé a jemné motoriky, přechod po kladině a přeskok snožmo zvládá pouze s dopomocí, stejně tak otevírání dlaně

po jednom prstu, dotek bříškem každého prstu bříška palce nezvládá vůbec. Dítě se celkově jeví jako neobratné s pomalejšími reakcemi na signál.

Řeč dítěte je srozumitelná, slovní zásoba však není příliš bohatá a dítě často přemýšlí, jak se vyjádřit.

Dítě samo nedokáže posoudit, v čem je úspěšné, své postavení v rodině vnímá pozitivně, nemá žádné sourozence.

Kresba tohoto dítěte není příliš vyvinutá. Je členěna dle pohlaví, proporcionálně lehce nedokonalá. Jedná se o kresbu montovanou, kde horní končetiny jsou však ještě zakresleny jednodimenzionálně. Chybí krk, obličej není dokreslen žádnými detaily, vlasy jsou po obvodu hlavy i mimo něj. Na ruce je zakresleno pět prstů, jsou nakresleny i boty, oblečení však postrádá jakékoli detaily. Tuto kresbu hodnotím jako lehce pod úrovní, jež by měla odpovídat fyzickému věku dítěte.

Vztah dítěte k MŠ je neurčitý, jeho adaptace probíhala bez problémů, dítě si hraje raději v kolektivu.

Dítě má odklad školní docházky.

Kresbu přiložena v příloze č. 8.

7 Shrnutí výsledků pedagogické diagnostiky a diskuse k řešené problematice

Při tomto šetření jsme si ověřili, že u dětí, jež mají problémy s hrubou či jemnou motorikou, se často vyskytují také obtíže při řeči a v grafomotorice. Učitel jak primárního, tak i preprimárního vzdělávání by tedy ani jednu z těchto oblastí neměl podceňovat a vždy by měl dbát na všestranný rozvoj dítěte, a to přiměřeně jejich věku, schopnostem, dovednostem a jejich individuálním odlišnostem.

Učitelé ani rodiče by neměli zanedbávat jak pohybový, tak i řečový či kresebný vývoj dítěte a měli by mu poskytovat co nejvíce rozmanitých příležitostí, jež by umožňovaly rozvoj některé z těchto oblastí, přičemž by všechny oblasti měly být rozvíjeny soustavně a trvale.

V oblasti hrubé motoriky se obtíže vyskytly jen minimálně, a to pouze u činností, jež by děti měly zvládat ve věku 4-5 let. Konkrétně se jedná o chůzi přes kladinu a po mírně zvýšené ploše a o snožný přeskok přes nízkou překážku. Vhodné by tedy k rozvoji těchto činností byly různé obratnostní dráhy zaměřeny na chůzi po zvýšených plochách, dále také by děti měly nacvičovat skok snožmo nejprve na místě, pak s pohybem a nakonec přes překážku, přičemž se dají užít různé motivace, například – jak skáče žába, zajíc, kos, atd.

V oblasti jemné motoriky se neobjevily žádné problémy u navlékání korálků ani u stříhání. Menší obtíže se vyskytly při otevírání dlaně po jednom prstu, k čemuž bychom mohli využít hru s prsty - všechny prstíky se schovávají do dlaně, mají strach (třeba z vlka), pouze palec má odvalu vykouknout, rozhlédne se a oznámí ostatním, že nebezpečí nehrozí, věří mu však pouze ukazováček, který tedy také vyhlédne, tomu pak zas věří pouze prostředníček atd. Větší obtíže měly děti se čtvrtou činností, kdy se měly bříškem každého prstu na ruce dotknout bříška palce. K této aktivitě by se dala využít motivace taková, že se matka (palec) radostně shledává se svými čtyřmi dětmi a každého z nich líbá.

S grafomotorickými prvky měly některé děti více problémů, jiné méně. Ke zlepšení úrovně grafomotorických prvků se dají využít různé pracovní listy, psaní grafomotorických prvků na tabuli, či na velký formát, psaní do písku nebo do mouky

apod. Neméně důležité jsou však uvolňovací cviky, jež by se s dětmi měly pravidelně provádět.

Chybou by však bylo zaměřit se pouze na rozvoj grafomotoriky, nebo té či oné oblasti, neboť všechny oblasti dětského rozvoje spolu úzce souvisí, a tak se společně s rozvojem grafomotoriky musí vytvářet dětem i příležitosti pro rozvoj jemné i hrubé motoriky, zrakové koordinace, vizuálně motorické koordinace, řeči apod.

Závěr

Důležitost rozvoje grafomotoriky je dnes již známa ve všech vzdělaných kulturách a je na ni také kladen patřičný důraz. V průběhu psaní své bakalářské práce jsem si mohla potvrdit úzkou propojenost mezi oblastmi hrubé a jemné motoriky, grafomotoriky a řeči.

Ve své teoretické části jsem se zaměřila na definování a vysvětlení pojmů, souvisejících jak s grafomotorikou, tak i s lateralitou a dětskou kresbou a každou z těchto problematik jsem podrobně zpracovala ve své vlastní kapitole.

V praktické části jsem se pak věnovala zjišťování úrovně grafomotoriky u pěti dětí předškolního věku. Využila jsem také metodu pozorování dovedností dětí v oblasti jejich hrubé a jemné motoriky, dále jsem absolvovala rozhovor s rodiči dětí a sestavila jejich anamnézy. V neposlední řadě jsem se zabývala také zjišťováním lateralit dětí.

Závěrem tedy mohu říci, že úroveň grafomotoriky u diagnostikovaných dětí vždy přímo úměrně souvisí s úrovní jejich dovedností v oblasti hrubé i jemné motoriky, i v oblasti řečové a intelektové. Dítě, jež neprojevovalo nedostatky v žádné z těchto oblastí mělo úroveň grafomotoriky přiměřenou svému věku. Naopak děti, jejichž grafomotorická úroveň se jevila jako nižší než jejich fyzický věk, projevovaly nedostatky i v oblasti hrubé a jemné motoriky, či v řeči.

Všechny děti, s nimiž jsem pracovala se v současné době jeví jako praváci.

Metody, jež v této mateřské škole využívají k rozvoji grafomotoriky hodnotím jako vhodné a účelné. Mají zde sestaven roční program rozvoje grafomotoriky týden po týdnu, kterého se snaží držet. Mimo to využívají psaní do písku, či mouky a uvolňovací cviky.

Domnívám se, že stanovené cíle mé bakalářské práce se mi podařilo splnit.

Použitá literatura a zdroje

ALLEN, K. E.; MAROTZ, L. R. *Přehled vývoje dítěte od prenatálního období do 8 let*. 2. vyd. Praha: Portál, 2002. 187 s. ISBN 80-7367-055-0.

BARTÁK, M., aj. *Nový slovník cizích slov pro 21. století*. Praha: Plot, 2008. 367 s. ISBN 978-80-86523-89-7.

BEDNÁŘOVÁ, J.; ŠMARDOVÁ, V. *Diagnostika dítěte předškolního věku. Co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let*. Brno: Computer Press, 2007. 212 s. ISBN 978-80-251-1829-0.

BEDNÁŘOVÁ, J.; ŠMARDOVÁ, V. *Rozvoj grafomotoriky. Jak rozvíjet kreslení a psaní*. Brno: Computer Press, 2006. 80 s. ISBN 80-251-0977-1.

DRNKOVÁ-PAVLÍKOVÁ, Z.; SYLLABOVÁ, R. *Záhada leváctví a praváctví*. 2. vyd. Praha: Avicenum, 1991. 88 s. ISBN 80-201-0113-6.

HOLOUŠOVÁ, D; KROBOTOVÁ, M. *Diplomové a závěrečné práce*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2008. 117 s. ISBN 80-244-1237-3.

KOMENSKÝ, J. A. *Počátkové čtení a psaní*. Josef Hendrich. Praha: Státní nakladatelství, 1946. 38 s.

LIPNICKÁ, M. *Rozvoj grafomotoriky a podpora psaní*. Preventivní program, který pomáhá předcházet vzniku dysgrafie. Praha: Portál, 2007. 62 s. ISBN 978-80-7367-244-7.

MLČÁKOVÁ, R. *Grafomotorika a počáteční psaní*. Praha: Grada Publishing, 2009. 224 s. ISBN 978-80-247-2630-4.

PRŮCHA, J., aj. *Pedagogický slovník*. 6. vyd. Praha: Portál, 2009. 395 s. ISBN 978-80-736-7647-6.

ŠIMÍČKOVÁ ČÍŽKOVÁ, J., aj. *Přehled vývojové psychologie*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005. 175 s. ISBN 80-244-0629-2.

TYMICHOVÁ, H. *Nauč mě číst a psát*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985. 144 s.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. 467 s. ISBN 80-246-0956-8.

ZELINKOVÁ, O. *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program*. Nástroje pro prevenci, nápravu a integraci. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. 207 s. ISBN 978-80-7367-326-0.

ZOCHE, H. J. *Vidím svět i z druhé strany*. Mimořádné schopnosti leváků. Praha: Ikar, 2006. 158 s. ISBN 80-249-0647-3.

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Oficiální stránky organizace [online]. [cit. 2009-11-13]. Dostupné na WWW: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolskareforma/ramcove-vzdelavaci-programy>>.

Seznam příloh

Příloha č. 1 Sebepečetí dítěte

Příloha č. 2 Anamnéza

Příloha č. 3 Pracovní listy

Příloha č. 4 Kresba dítěte č. 1

Příloha č. 5 Kresba dítěte č. 2

Příloha č. 6 Kresba dítěte č. 3

Příloha č. 7 Kresba dítěte č. 4

Příloha č. 8 Kresba dítěte č. 5

Příloha č. 1

Sebepojetí dítěte

1) Vnímání sebe sama

Co rád děláš? .....

V čem jsi úspěšný/á? .....

Máš nějaké obtíže? .....

Jak se projevují? .....

Kdy začaly? .....

2) Vnímání svého postavení v rodině, pohled rodičů na své obtíže

Když něco provedeš, máš strach přiznat se rodičům? .....

Proč? .....

Býváš trestán? .....

Jakým způsobem? .....

Býváš odměňován? .....

Jakým způsobem? .....

Komu se nejčastěji svěřuješ se svými problémy? .....

3) Vnímání svého zdravotního stavu

Býváš často nemocen? .....

Bolí tě často něco? .....

Bojíš se nemoci? .....

Příloha č. 2

2) Rodinná anamnéza

Kdo si s Vaším dítětem doma hraje?.....

Ke komu má Vaše dítě důvěru? .....

Má nějaké sourozence? Jaký je mezi nimi vztah? .....

Jak a za co dítě odměňujete?.....

Trestáte dítě zakázáním některé činnosti? Které?.....

Podílí se na výchově Vašeho dítěte ještě někdo další? Kdo? .....

Na kterého z rodičů je dle Vašeho názoru dítě více fixováno?.....

3) Školní anamnéza

Jaký je vztah Vašeho dítěte k mateřské škole?

a) pozitivní

b) neurčitý

c) negativní

Má Vaše dítě odklad školní docházky?

a) ano

b) ne

Jak probíhala adaptace Vašeho dítěte v MŠ?

a) snadno

b) s mírnými obtížemi

c) velmi obtížně

Jak Vaše dítě navazuje kontakty?

a) lehce

b) hůře

c) hodně obtížně

Hraje si raději v kolektivu nebo samo?

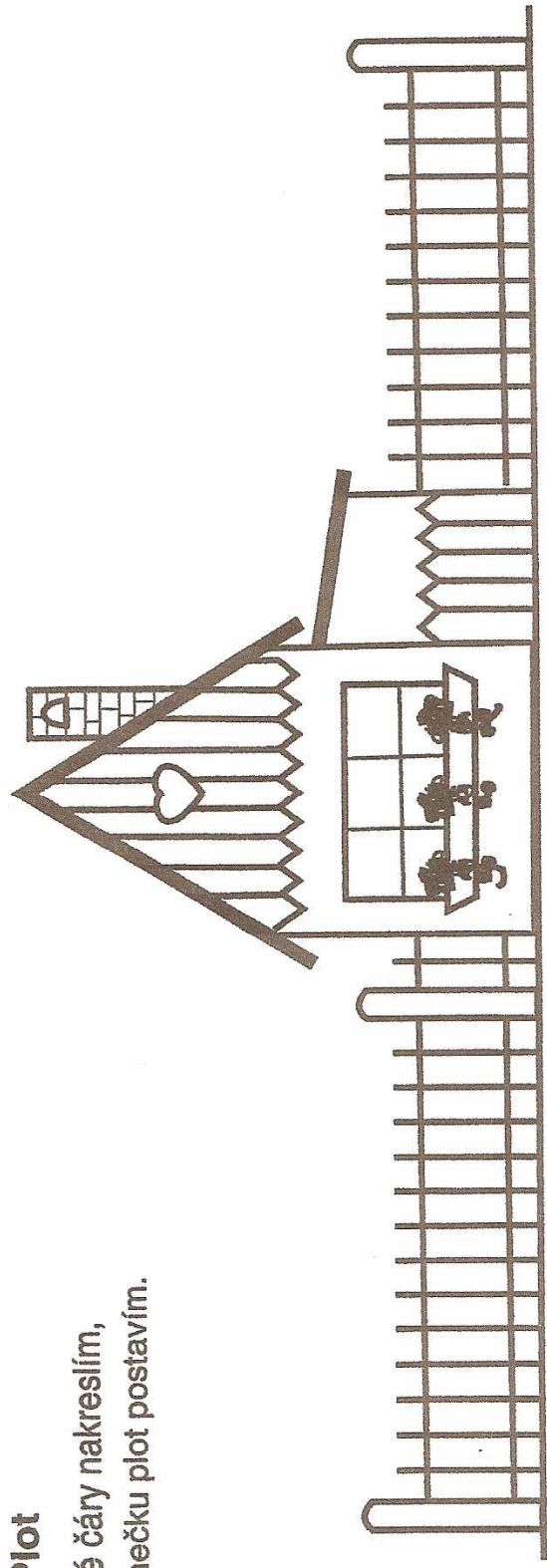
a) v kolektivu

b) samo

Příloha č. 3

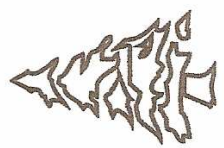
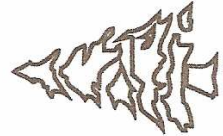
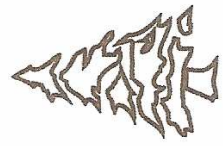
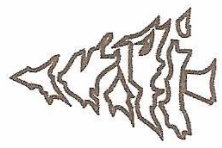
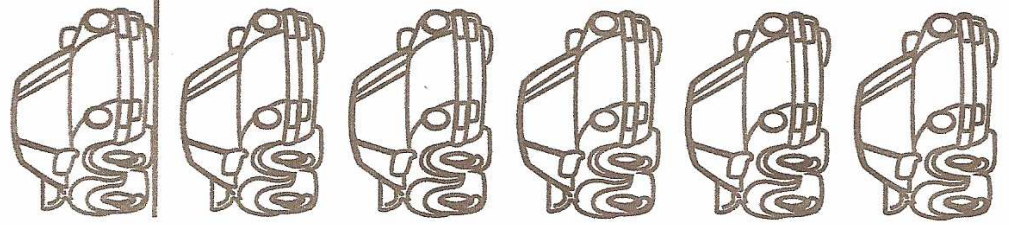
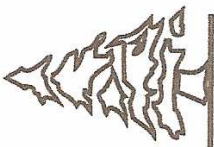
10. Plot

Rovné čáry nakreslím,
k domečku plot postavím.

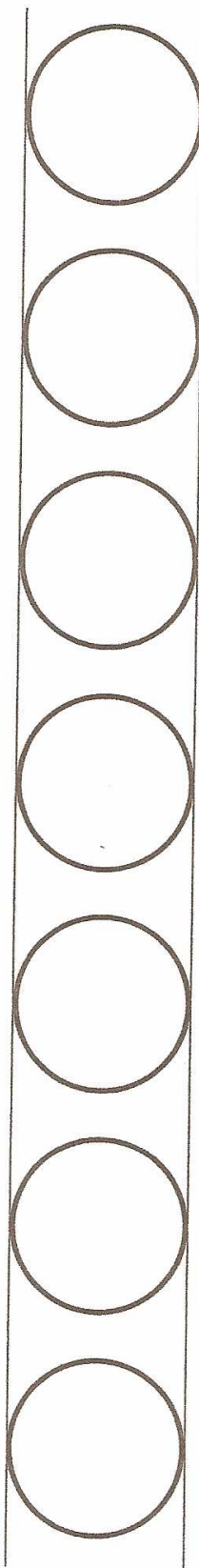
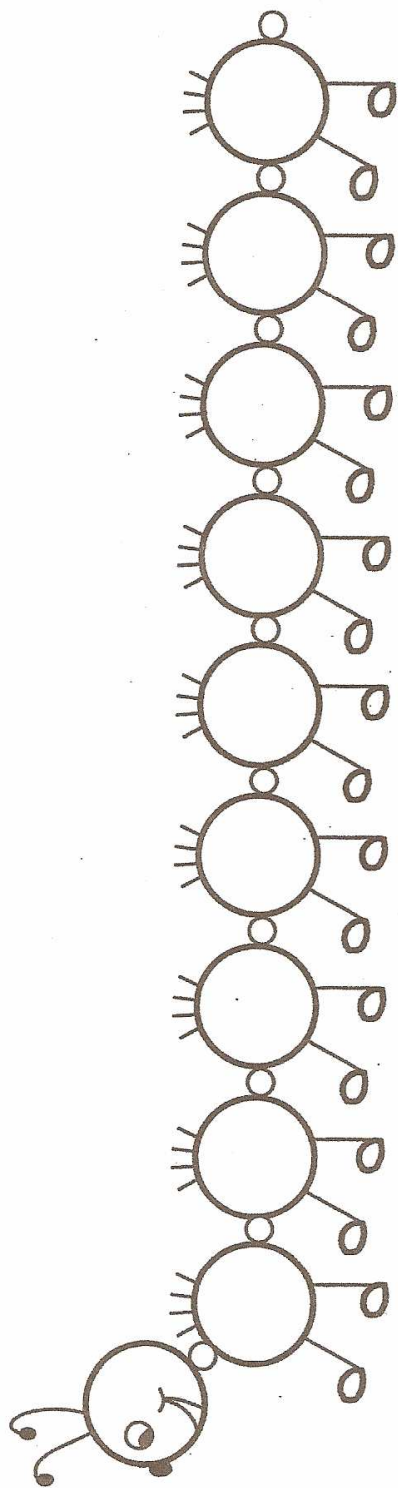
Four horizontal lines for drawing a fence.

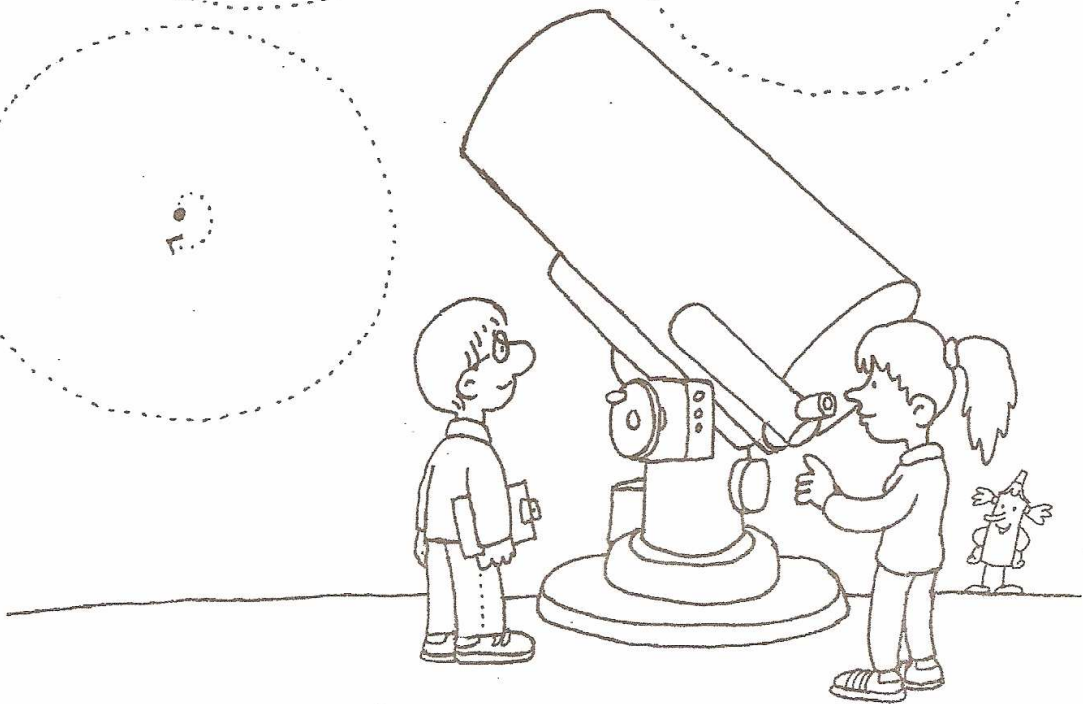
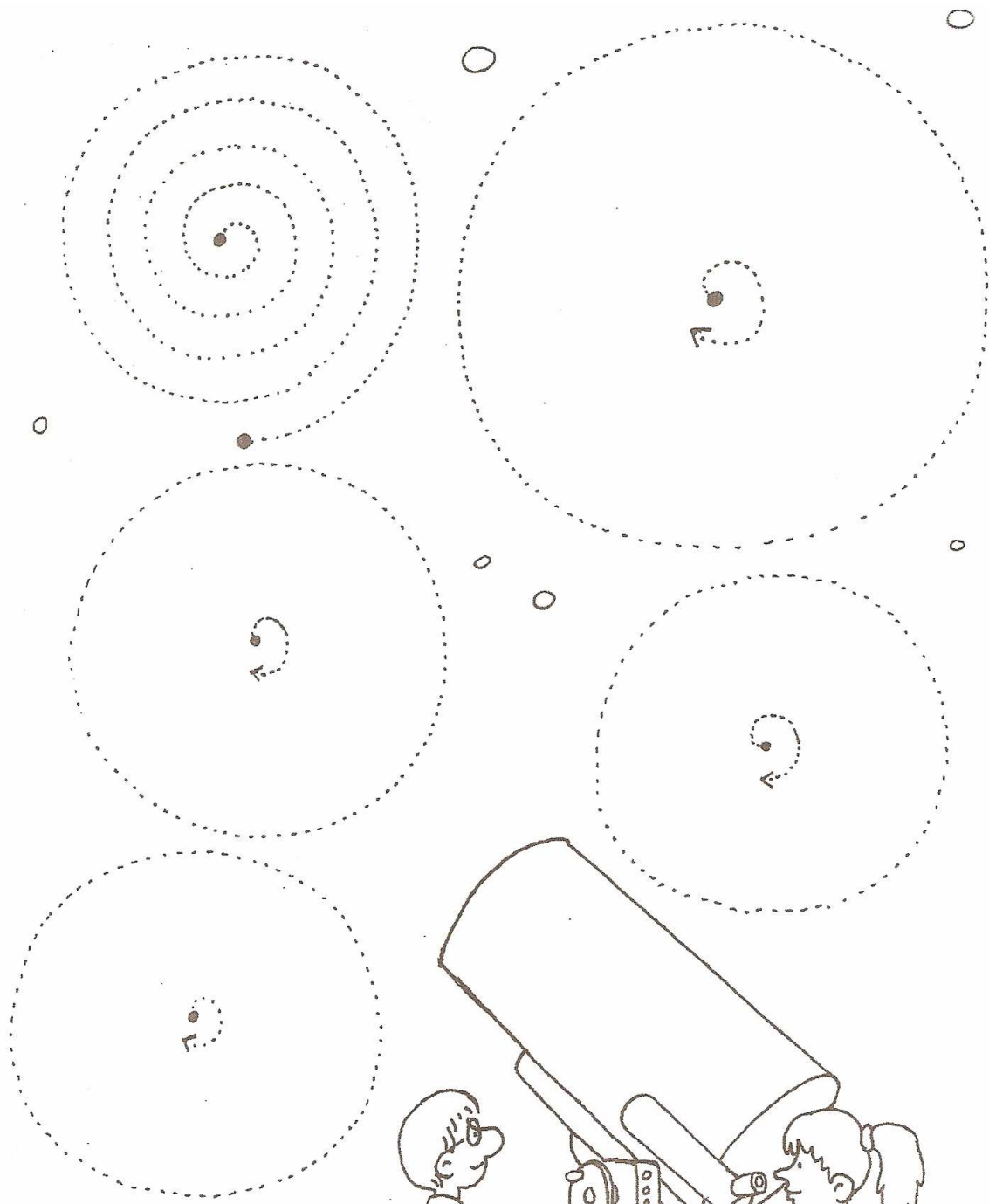
AUTÍČKO, RYCHLE SEM,
UŽ MÁME BÝT ZA LESEM.

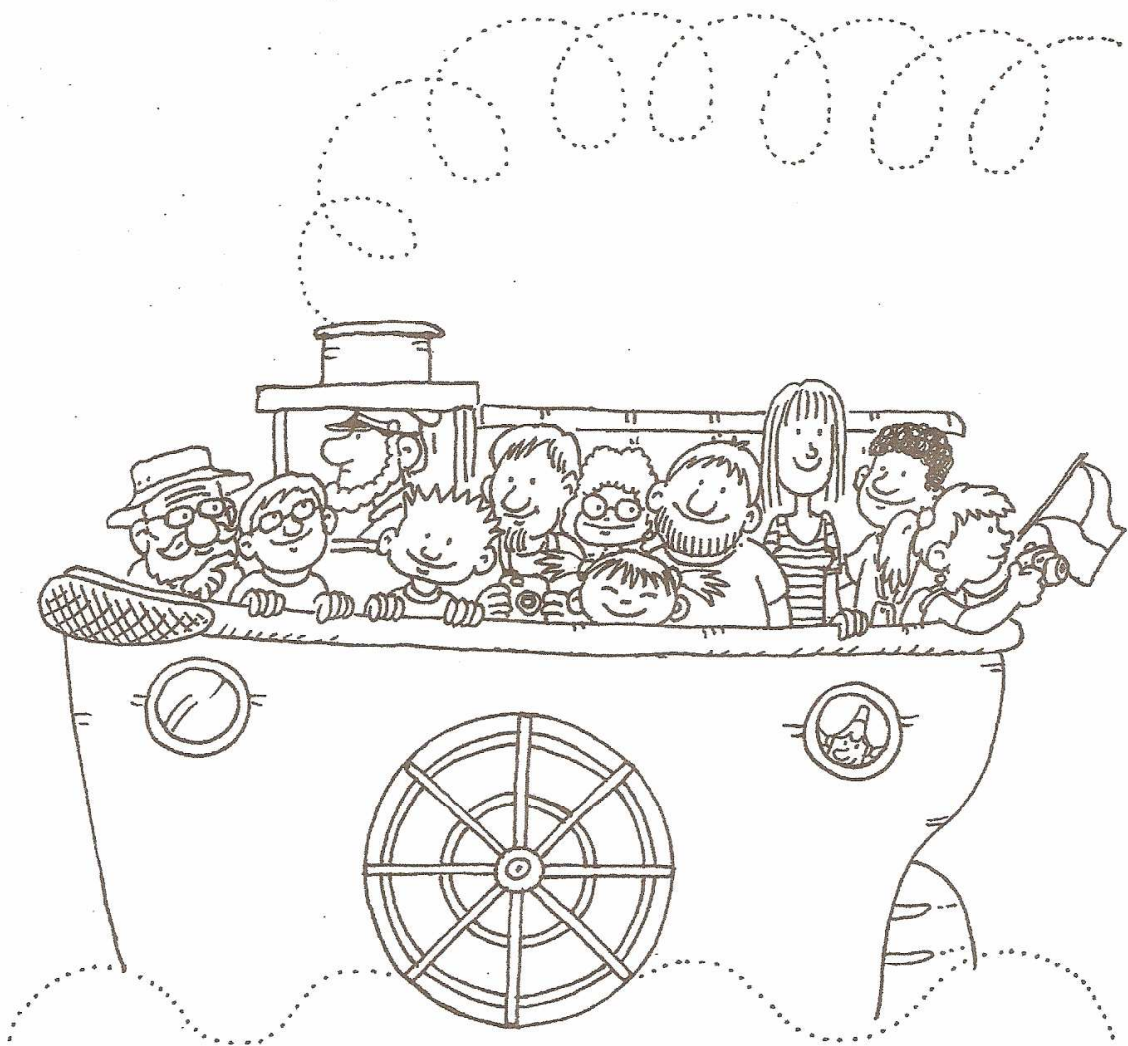

1. Stonožka

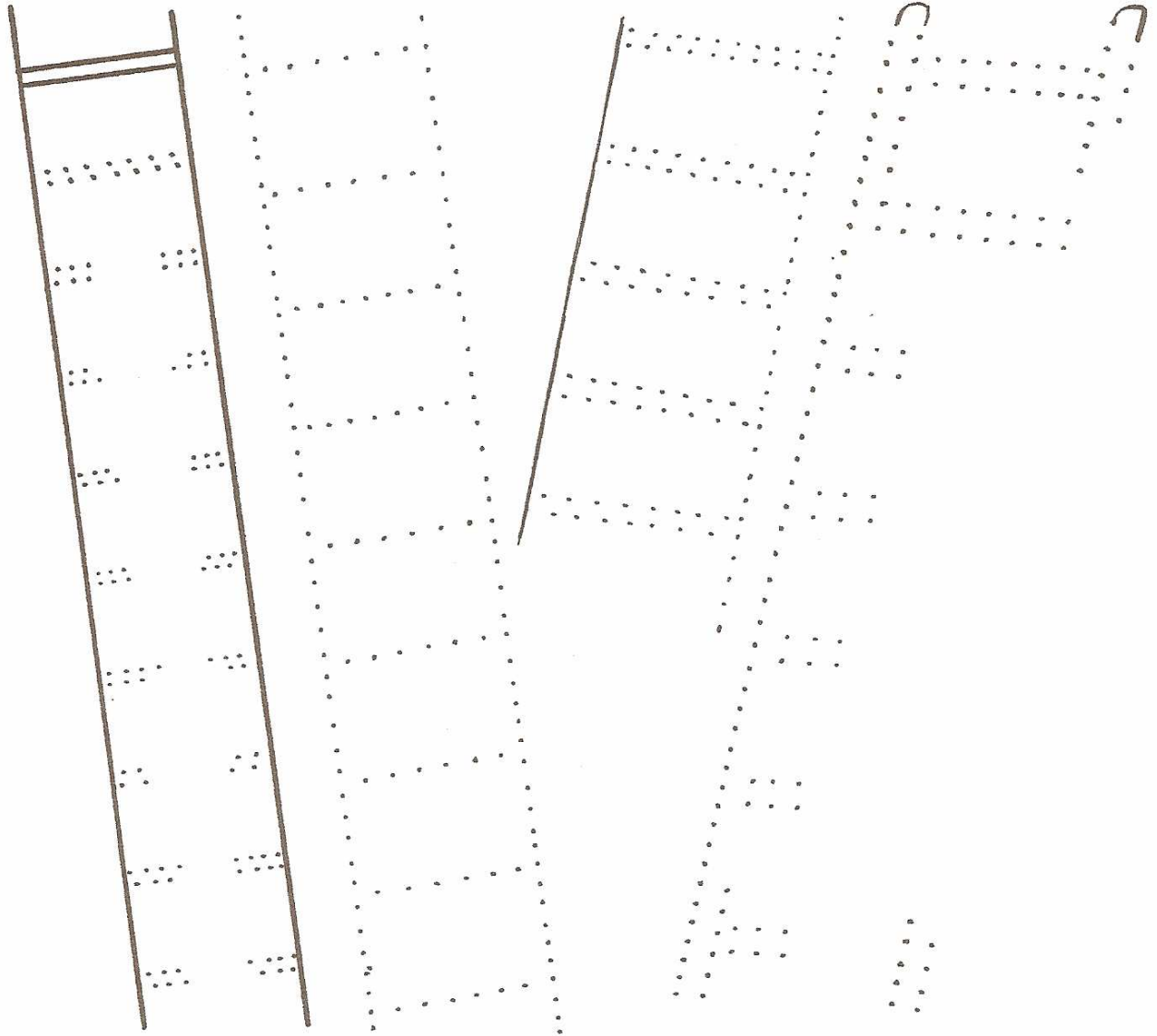
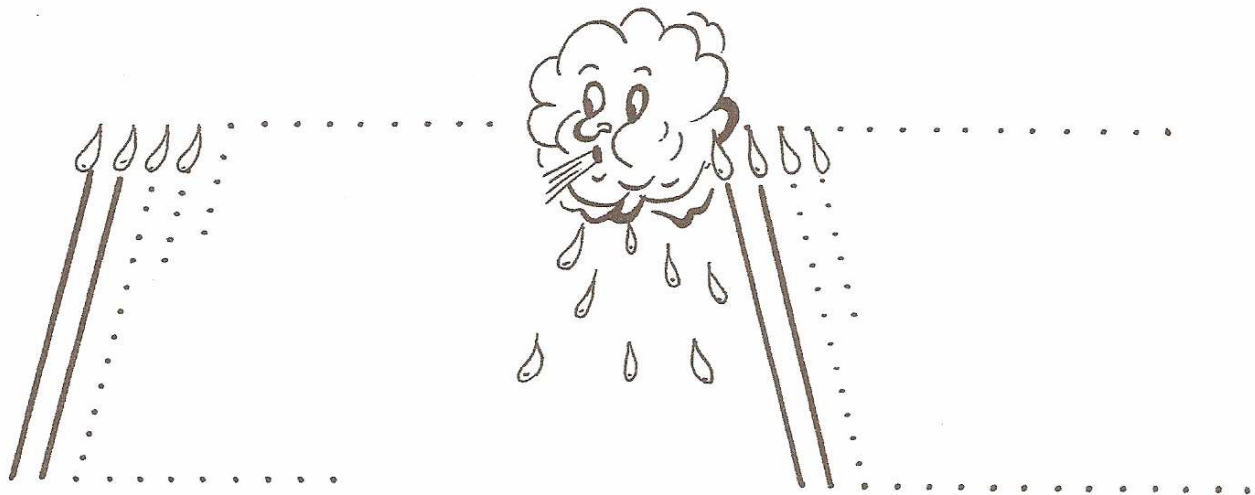
Stonožka z kuliček
má mnoho nožiček.

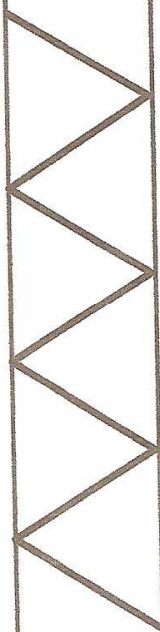
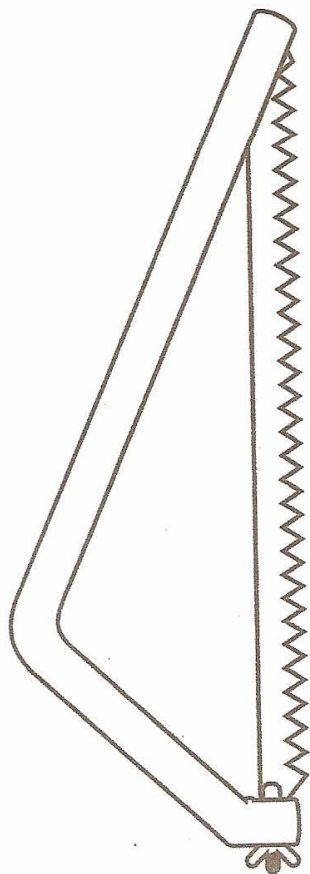

Two sets of handwriting practice lines. Each set consists of a solid top line, a dashed wavy middle line, and a solid bottom line.

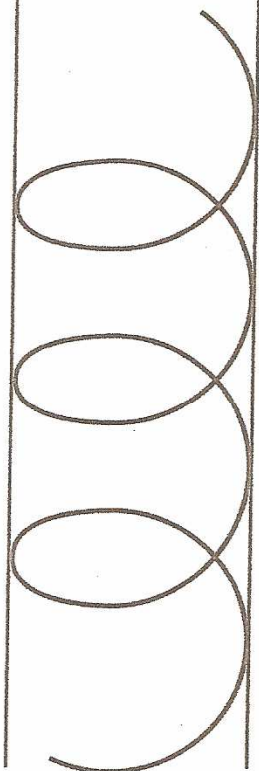
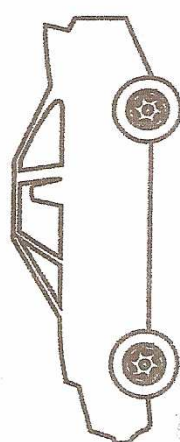
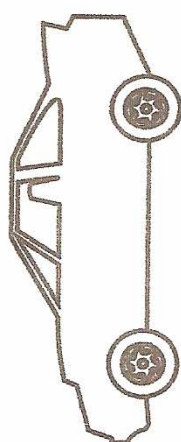
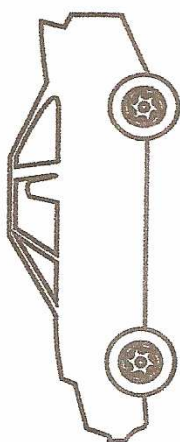
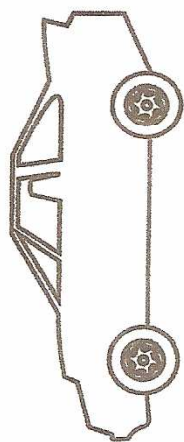

TO JE PILKA TATÍNKA,
NAŘEŽU S NÍ POLÍNKA.

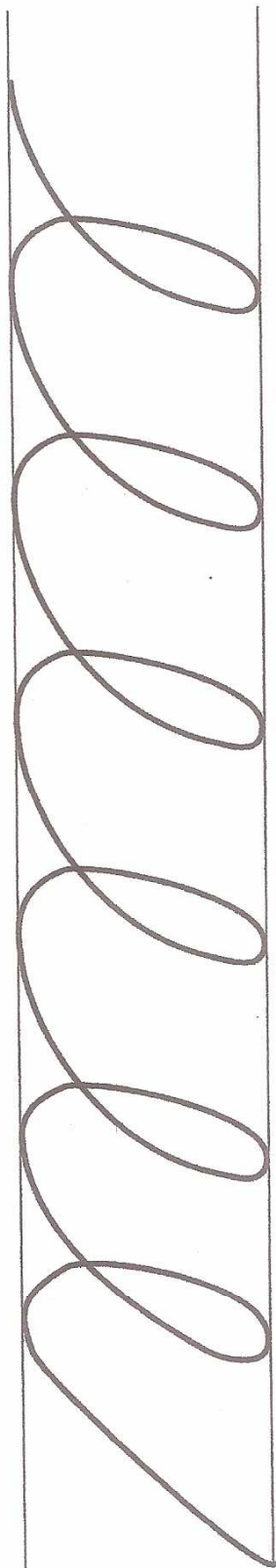
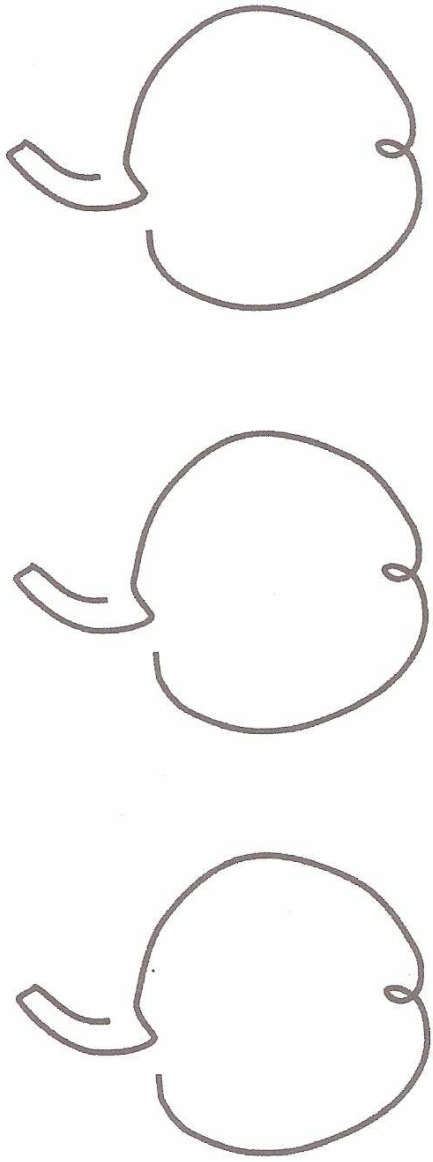

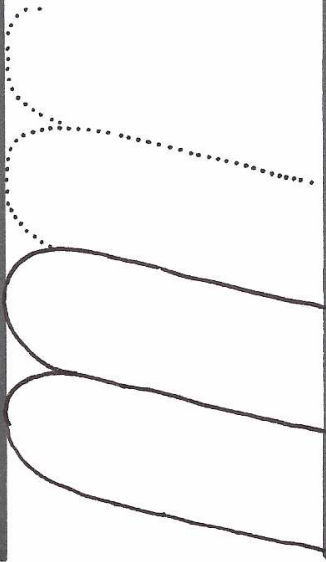
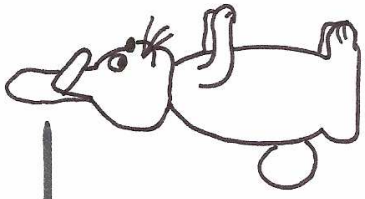
TÚ, TÚ, TÚ, AUTO UŽ JE TU.

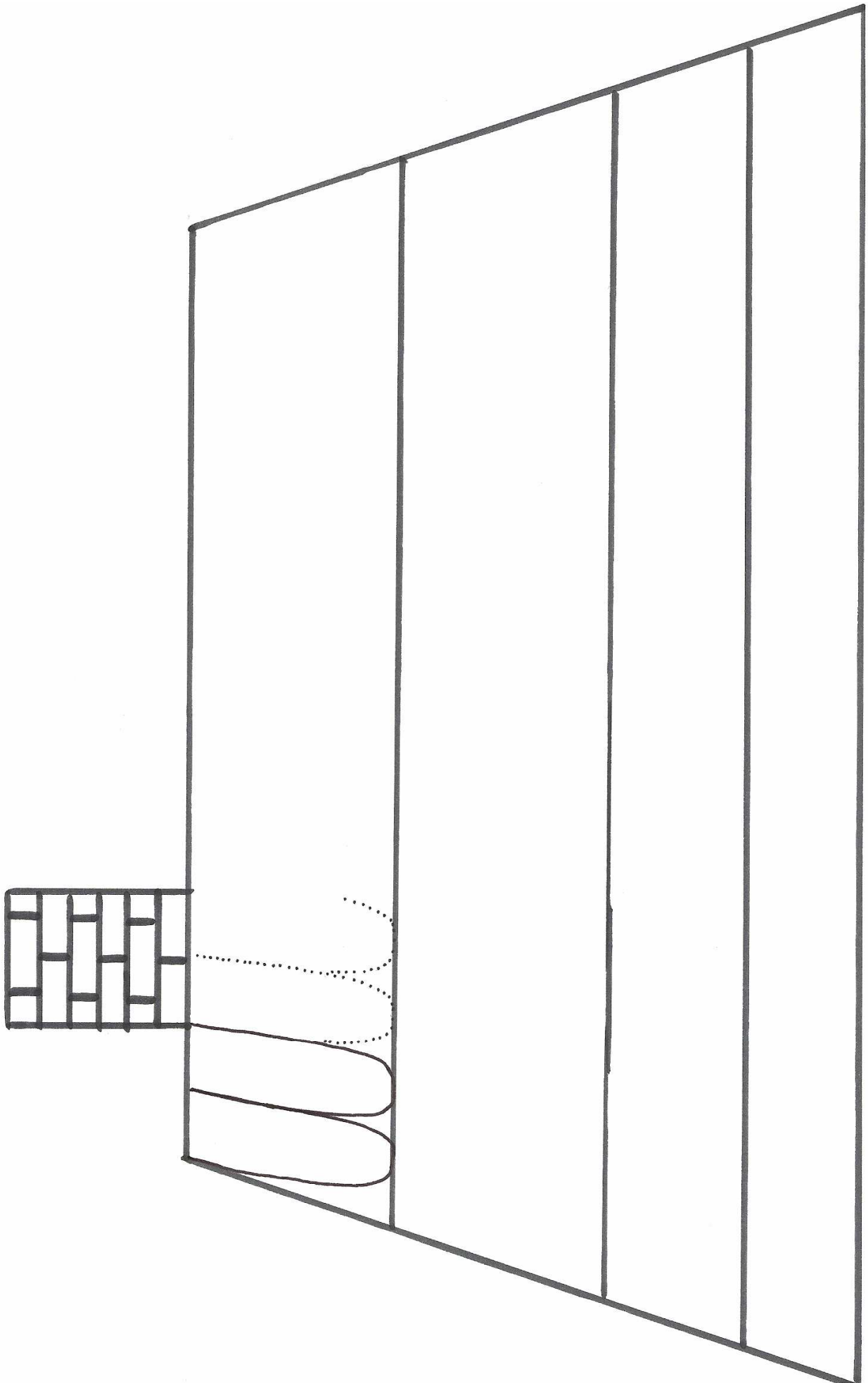

12. Jablíčko

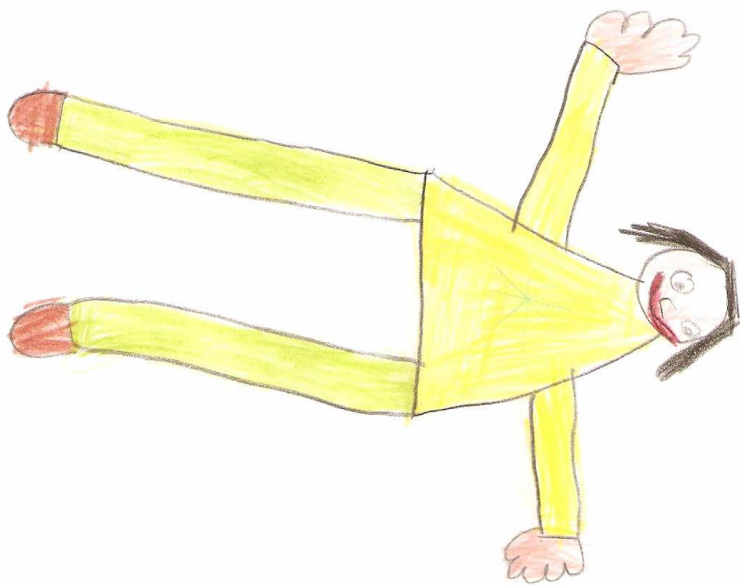
Koulelo se koulelo,
červené jablíčko.

Příloha č. 4

Příloha č. 5

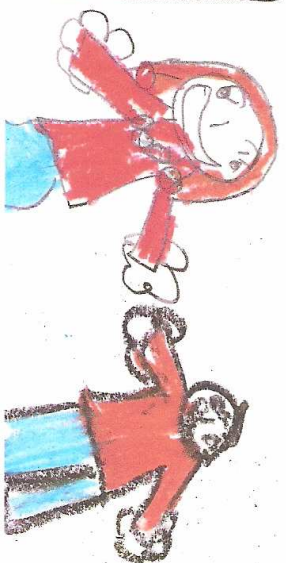
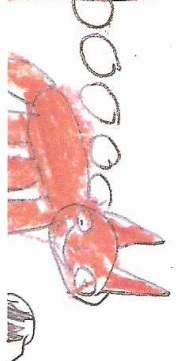
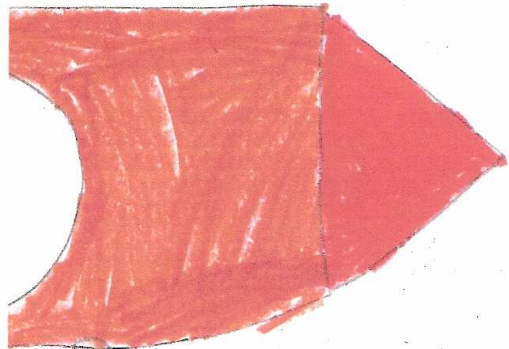
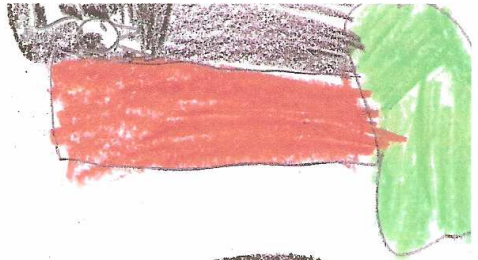

Příloha č. 6

Příloha č. 7

RBLMAS 5698

Příloha č. 8

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Hana Pavlačková
Katedra:	Katedra primární pedagogiky
Vedoucí práce:	Doc. PhDr. Šmelová Eva Ph.D.
Rok obhajoby:	2010

Název práce:	Rozvoj grafomotoriky u dětí předškolního věku
Název v angličtině:	The Development of Grapho-motoric of Preschool Aged Childern
Anotace práce:	Bakalářská práce se zabývá rozvojem grafomotoriky u dětí předškolního věku. Cílem této práce bylo zmapovat úroveň grafomotorického rozvoje v konkrétní mateřské škole, způsoby rozvoje grafomotoriky a zjištění laterality.
Klíčová slova:	Dítě, předškolní věk, grafomotorika, laterality
Anotace v angličtině:	The bachelor project deals with the topic of the development of the grapho-motoric of preschool aged childern. The goal of the project was to survey the level of the graphomotoric development in a particular preschool, ways of the development of graphomotoric and measuring of laterality.
Klíčová slova v angličtině:	The child, the preschool age, the grapho-motoric, the laterality
Přílohy vázané v práci:	Sebepojetí dítěte Anamnéza Pracovní listy Kresby dětí
Rozsah práce:	43 stran
Jazyk práce:	čeština

